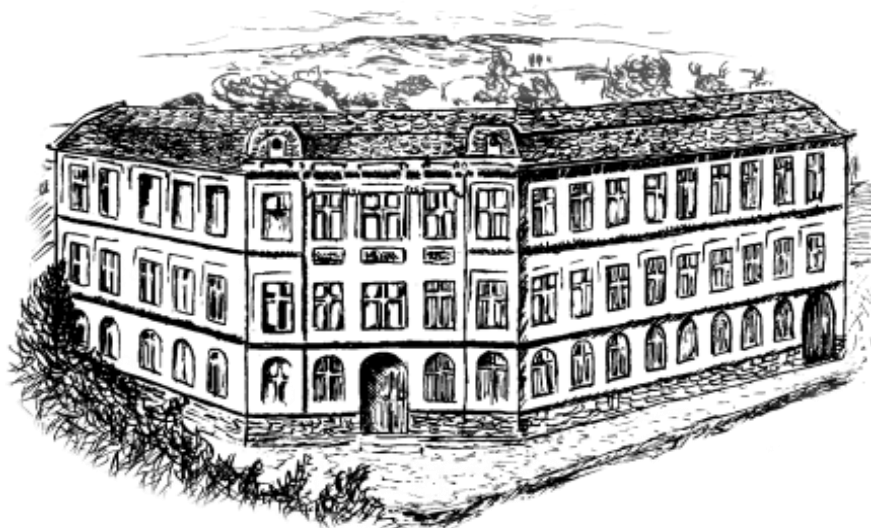

ZÁKLADNÍ ŠKOLA MLADÁ BOLESLAV
KOMENSKÉHO NÁM. 91
příspěvková organizace

MINIMÁLNÍ PREVENTIVNÍ PROGRAM
2020/2021

Projednáno a schváleno pedagogickým sborem dne 22. září 2020.

Obsah

1. Základní údaje o škole	3
1.1. Kontaktní údaje	3
1.2. Školní preventivní tým	3
1.3. Charakteristika školy.....	5
2. Vymezení základních pojmů	7
2.1. Rozdělení primární prevence.....	7
2.2. Typy rizikového chování	8
3. Vnější zdroje minimálního preventivního programu.....	10
4. Analýza situace	11
5. Cíle MPP.....	12
6. Soubor aktivit pro jednotlivé cílové skupiny	13
7. Tematické okruhy primární prevence v jednotlivých ročnících – podrobná verze pro rok 2020/2021	
8. Krizový plán při selhání prevence	19
8.1. Záškoláctví	19
8.2. Užívání návykových látek a závislostní chování	21
8.3. Doprava a rizikové sporty	22
8.4. Poruchy příjmu potravy	23
8.5. Syndrom týraného dítěte - CAN (dítě zanedbávané, týrané, zneužívané)	23
8.6. Rizikové sexuální chování	24
8.7. Domácí násilí.....	25
8.8. Sebeпоškozování (automutilace, selfharm)	27
8.9. Extremismus, rasismus, xenofobie, antisemitismus, homofobie	29
8.10. Vznik škody vinou žáka (vandalismus i neúmyslné poškození, krádež).....	30
8.11. Příslušnost k subkulturám	31
8.12. Sekty	35
8.13. Šíkana.....	37
8.14. Kyberšíkana.....	42
9. Výběr základních zákonů a metodických pokynů.....	44

1. Základní údaje o škole

1.1. Kontaktní údaje

Název školy: Základní škola Mladá Boleslav, příspěvková organizace

Adresa školy: Základní škola Mladá Boleslav, Komenského náměstí 91, 293 01 Mladá Boleslav

Zřizovatel: Magistrát města Mladá Boleslav

Telefon/fax: +420 326 321 794

E-mail: info@2zsmb.cz

Webové stránky: <http://www.2zsmb.cz/>

IČO: 75034042

Ředitel školy: Mgr. Bc. Matěj Povšík (matej.povsik@2zsmb.cz)

Zástupkyně pro 1. stupeň: Mgr. Marie Tomsová (marie.tomsova@2zsmb.cz)

Zástupkyně pro 2. stupeň: Mgr. Bc. Simona Schwaningerová (simona.schwaningerova@2zsmb.cz)

Sekretářka: Marcela Svobodová

Koordinátorka PP: Bc. Iva Crookston, M.A. (iva.crookston@mb-net.cz, tel.: 731 900 270)

Výchovný poradce: Mgr. Bc. Simona Schwaningerová (simona.schwaningerova@2zsmb.cz),
konzultační hodiny: úterý 13,00 - 15,00 hodin

Školní metodik prevence: Mgr. Veronika Brejchová (veronika.brejchova@2zsmb.cz), konzultační
hodiny: úterý 13:15 - 14:00 hodin

Speciální pedagog: Mgr. Zdeněk Vranovský

Školní psycholožka: Mgr. Michaela Žáková (zakova.michaela@gmail.com), konzultační hodiny: středa
9:00 – 14:00

1.2. Školní preventivní tým

Minimální preventivní program spoluvytváří **metodik prevence**, jehož kompetence vychází z vyhlášky č. 72/2005 Sb., ve znění pozdějších předpisů o školních poradenských pracovištích. Školní metodik prevence se zároveň se podílí i na realizaci Minimálního preventivního programu. Spolupracuje s institucemi a organizacemi v oblasti primární prevence. Komunikuje s učiteli v oblasti primární prevence. Zodpovídá za naplňování cílů MPP na daný rok, zpracovává hodnotící zprávu o činnosti v oblasti prevence (červen). Obsahem zprávy je míra naplnění cílů s komentářem + návrh opatření, doporučení. Metodik prevence se pravidelně setkává se zástupci tříd (školní parlament), parlamentu se příležitostně účastní i ředitel školy.

Výchovný poradce se zaměřuje na žáky, kteří jsou ohroženi ve svém vývoji. Učitelé ho informují o problémech a výchovný poradce následně navrhuje opatření směřující k nápravě. Vede konzultace s dětmi i rodiči, informuje je o možnostech odborné péče, jedná se sociálním odborem. Pravidelně se schází s učiteli jednotlivých stupňů ve věci opatření při práci s dětmi s SPU.

S metodikem prevence, výchovným poradcem a vedením školy úzce spolupracuje i **školní psycholožka**, která je ve škole k dispozici jednou týdně, a to i rodičům a žákům. Třídní učitelé se svými třídami mohou společně se školní psycholožkou absolvovat programy vedoucí k posilování dobrých vztahů se spolužáky, ke společnému poznávání apod.

Pedagogové se v rámci výuky věnují rozvoji kompetencí žáků v oblasti sociálních dovedností, konzultují případné problémy a navrhnou opatření.

Třídní učitel je v kontaktu s rodiči svých žáků, a to nejen prostřednictvím třídních schůzek. Na prevenci se podílí všichni **pedagogičtí pracovníci**, kteří jsou v kontaktu s vedením školy, metodikem prevence, školní psycholožkou i s žáky a rodiči.

1.3. Charakteristika školy

Typ školy: základní škola

Počet tříd: 23

Počet žáků: 592

Počet pedagogických pracovníků: 43

PRVNÍ STUPEŇ V ČÍSLECH	
Počet žáků	314
Počet tříd	12
Počet pedagogických pracovníků	18 (i družina)
Počet asistentů pedagoga	0
Osobní asistent žáka	1
Počet výchovných poradců	1
Počet speciálních pedagogů	1
Počet metodiků prevence	1
Průměrná velikost 1. a 2. tříd	24,4 žáků
Průměrná velikost 3. až 5. tříd	28 žáků
Procento cizinců z EU	2,87% (9 žáků)
Procento cizinců mimo EU	7,32% (23 žáků)

DRUHÝ STUPEŇ V ČÍSLECH	
Počet žáků	278
Počet tříd	11
Počet pedagogických pracovníků	25
Počet asistentů pedagoga	0
Počet výchovných poradců	1
Počet speciálních pedagogů	1
Počet metodiků prevence	1
Průměrná velikost třídy na 2. st.	25,3 žáků
Procento cizinců z EU	2,52% (7 žáků)
Procento cizinců mimo EU	3,60% (10 žáků)

Základní škola Mladá Boleslav byla založena již roku 1883. Je to úplná městská škola zaměřená na rozšířenou výuku cizích jazyků umístěná v centru Mladé Boleslavi. Školu navštěvují jak spádoví žáci, tak i žáci z blízkého okolí Mladé Boleslavi, kteří dojíždějí do školy autobusy či je přiváží rodiče. Lokalita je pro dojíždějící ideální, v okolí školy se nachází jak zastávky MHD, tak i zastávky příměstských spojů.

Jelikož je Mladá Boleslav jedním z ekonomických center České republiky, je zde zaměstnána řada cizinců. Naši školu tak navštěvují žáci cizinci, nejčastěji se jedná o žáky z Polska, Ukrajiny, Mongolska či Bulharska.

Škola vyučuje podle vlastního vzdělávacího programu ve dvou budovách, nabízí žákům tři tělocvičny, dvě počítačové učebny, učebnu hudební výchovy, učebnu výtvarné výchovy, učebnu chemie, učebny cizích jazyků, dílny i keramickou dílnu. Každá třída má svou kmenovou třídu. Součástí školy je i tzv. Domeček, ve kterém se nachází kromě klasických učeben i učebna divadelní. Všechny třídy jsou vybaveny počítači, projektory nebo interaktivními tabulemi. Pedagogičtí pracovníci druhého stupně mají své zázemí v kabinetech a sborovně, kde jim jsou k dispozici počítače s připojením k internetu. Škola aktivně vede žáky k třídění všech druhů odpadů, což je vidět ve třídách i na chodbách, kde jsou umístěny nádoby na různé druhy odpadu.

Na výzdobě školy se podílí jak žáci, tak i pedagogové školy. Na chodbách školy jsou umístěny tematické nástěnky i výtvary žáků školy.

Součástí areálu školy je i uzavřený dvůr, kde děti za dobrého počasí mohou trávit velké přestávky a hrát např. ping pong. V prostoru mezi oběma budovami se nachází park, kde děti pobývají ve volném čase.

Pro žáky prvního stupně je před vyučováním a po vyučování k dispozici školní družina. Dětem jsou také nabídnuty zájmové kroužky. V tomto školním roce nabízí celkem jedenáct kroužků, dalších pět kroužků je externích. Samozřejmostí je i školní jídelna, kterou navštěvuje většina žáků školy.

Za rizikové prostředí by se daly považovat šatny školy. Některé třídy mají šatny v suterénu, jiné na patře. Pohyb na jednotlivých patrech ale kontrolují pedagogičtí pracovníci, kteří vykonávají na chodbách dohled. Mohou tak kdykoli nahlédnout i do šaten, které by ale vždy po začátku vyučování měly být zamčeny pověřeným žákem. Dalším rizikovým místem z hlediska prevence jsou toalety, ty jsou také umístěny na každém patře. V neposlední řadě je třeba zmínit silnici před školou, kde je zejména ráno, kdy rodiče odvážejí své děti do školy, poměrně silný provoz. Z toho důvodu je každé ráno přechod u školy pečlivě hlídán.

Pravidla chování ve škole jsou jasně zakotvena ve školním řádu, jenž přesně vymezuje povinnosti a práva žáků, zákonných zástupců a pedagogů. Žákům je na obou budovách školy k dispozici schránka důvěry, kterou pravidelně vybírá metodik prevence. Zde mohou žáci anonymně či pod svým jménem upozornit na možný problém nebo prezentovat své připomínky.

2. Vymezení základních pojmů

Pojem prevence (z lat. praevenire, předcházet) znamená soubor opatření, které směřují k předcházení jevů spojených s rizikovým chováním a jeho důsledky. Cílem prevence je zamezit či snížit výskyt a šíření rizikového chování, nebo pomoci řešit jeho důsledky.

Pojem rizikové chování znamená takové chování, v jehož důsledku dochází k nárůstu zdravotních, sociálních, výchovných a dalších rizik pro jedince nebo společnost. (Miovský, Zapletalová, 2006). Některé typy rizikového chování se opakují a jsou stále frekventované. V žádném případě nejsou neměnné. Některé se mění a definují velmi rychle navzdory aktuální situaci, která nastává, někdy neočekávaně. Mění se tedy aktuálnost „oblíbenost“ i frekvence rizikového chování.

2.1. Rozdělení primární prevence

1) Primární: předcházení vzniku rizikového chování u osob, u kterých se ještě rizikové chování nevyskytlo. Dle MŠMT (2010) je primární prevence výchova ke zdravému životnímu stylu a k rozvoji pozitivního sociálního chování, psychosociálních dovedností a zvládání zátěžových situací osobnosti.

a) Nespecifická primární prevence

Jsou aktivity, které nemají přímou souvislost s rizikovým chováním a aktivity, které napomáhají snižovat riziko vzniku rizikového chování prostřednictvím vhodného využití volného času. Patří sem zájmové, sportovní a volnočasové programy, které vedou k dodržování určitých společenských pravidel, k odpovědnosti za sebe i za druhé.

Nespecifické primární prevenci se školy věnují ve svých výukových předmětech a vhodně doplňují vzdělávací program ve výukových hodinách občanské nauky, člověk a zdraví, člověk a svět práce, přírodopis, chemie a dalších předmětech. Dále sem řadíme projektové dny, exkurze, kampaně, výlety apod.

b) Specifická primární prevence

Jsou takové aktivity a programy, které jsou úzce zaměřeny na některou z konkrétních forem rizikového chování. Vychází z předpokladu, že vždy budou ve společnosti děti, kterým nestačí pouze nabízet volnočasové aktivity, ale vyžadují určité specifické podpůrné programy, které umožní vyrovnat se svojí „jinakostí“, nebo s vyčleněním z běžných vrstevnických skupin.

Specifická primární prevence vznikla z potřeby definice rizikového chování. Kdyby nebylo rizikového chování, neexistovala by specifická primární prevence. Dělíme ji do třech úrovní, které jsou vždy vydefinovány intenzitou programu, cílovou skupinou, pro kterou je určena, mírou ohrožení a prostředky programu, které využívá. Obecně platí, že čím hlubší a intenzivnější program, tím větší nároky na vzdělání a erudovanost poskytovatele programu a samozřejmě tím vyšší finanční náklady.

c) Všeobecná primární prevence

Zaměřuje se na běžnou populaci dětí a mládeže, bez známek rizikové skupiny, např. předcházení užití návykových látek u osob, které dosud nejsou s návykovou látkou v kontaktu. Pracuje se skupinou velikosti třídy, rozlišuje cílovou skupinu z pohledu věkové připravenosti.

d) Selektivní primární prevence

Zaměřuje se na skupiny dětí a mládeže, u kterých je zřetelné ohrožení rizikovým chováním. Tedy jsou přítomny rizikové faktory jiné, než u běžné populace. Jedná se o děti s výchovnými problémy, špatným rodinným zázemím, děti problémových konzumentů alkoholu, nebo děti se špatným prospěchem. Program selektivní prevence vyžaduje již erudici poskytovatele. Pracuje se s menšími skupinami, nebo jednotlivci.

e) Indikovaná primární prevence

Je zaměřena na menší skupinu, nebo jednotlivce, který je výrazně vystaven působení rizikových faktorů, nebo se již vyskytlo rizikové chování. Snahou je podchytit problém co možná nejdříve a neprodleně zahájit intervenci.

2) Sekundární: předcházení vznik a rozvoje rizikového chování u osob, které jsou přímo ohroženou skupinou.

3) Terciální: předcházení zdravotním a sociálním dopadům v důsledku rizikového chování.

2.2. Typy rizikového chování

Záškoláctví: za záškoláctví je považována neomluvená absence žáka, jedná se o přestupek, kdy vědomě zanedbává školní povinnost a porušuje školní řád. Zároveň porušuje i školský zákon, který obsahuje ustanovení o povinné školní docházce. Záškoláctví je často doprovázeno i dalšími typy rizikového chování.

Šikana a agrese: za rizikové považujeme všechny formy agresivního chování zaměřené vůči druhé osobě, nebo vůči sobě samému, ale i vůči věcem a majetku druhých. Patří sem šikana, kyberšikana, sebepoškozování, suicidální chování, vandalismus, sprejování. Za agresivní chování považujeme takové chování, které prokazatelně fyzicky, psychicky, nebo materiálně způsobuje újmu.

Rizikové sporty a rizikové chování v dopravě: jedná se o poměrně novou formu rizikového chování, lze ji definovat jako záměrné vystavování sebe nebo druhých nepřiměřenému riziku újmy na zdraví, nebo ohrožení života. Lze sem zařadit vodní sjezdy bez zkušeností a znalostí, aktivity překračující fyzickou zdatnost, záměrné přecházení frekventované komunikace apod.

Rasismus a xenofobie: jedná se o projevy a chování směřující k potlačování zájmu a práv menšin, k rasové nerovnocennosti, netoleranci a nesnášenlivosti.

Sexuální rizikové chování: je chování, které doprovází sexuální aktivitu. Patří sem nechráněný pohlavní styk, náhodné známosti, promiskuitní chování, nevhodné hygienické podmínky apod. Velmi často dochází k rizikovému sexuálnímu chování v kombinaci s užíváním návykových látek.

Poruchy příjmu potravy: jedná se o naučené rizikové vzorce chování k příjmu potravy, které jsou založené na špatném sebehodnocení. Vlastní sebehodnocení je často velmi odlišné od reality,

může být ale doprovázeno nadváhou i velmi nízkou váhou. Všechny tyto extrémy způsobují další komplikace a dopady v oblasti zdravotní, psychologické i sociální.

Užívání návykových látek: užití chemických látek, které působí na centrálně-nervovou soustavu, kde mění mozkové funkce a způsobují dočasné změny ve vnímání, náladě, vědomí a chování. Mezi tyto látky patří alkohol, tabák a další návykové látky. V této terminologii bychom mohli vynechat legální a nelegální, ve věku dětí a dospívajících hovoříme vždy o rizikovém užívání. Jednorázové užití, neboli také experiment (někdy i nepravidelně opakovaný), může být značně nebezpečný, může vést např. k předávkování, zdravotním potížím, vážným úrazům nebo rozvoji psychických problémů. Užívání lze definovat jako opakovanou zkušenost s návykovou látkou.

Sekty: pro většinu sekt jsou charakteristické extrémní názory na život, společnost, vztah mezi lidmi, na chápání dobra a zla apod. Hlavní důvod, proč je náboženským sektám věnována pozornost, je potenciální nebezpečí plynoucí z psychické manipulace s jednotlivcem, které může být nebezpečné zejména pro mladého člověka. Sekty se vyznačují rozmanitým sociálně problémovým jednáním, v některých ojedinělých případech mají snahu zasahovat do fungování společnosti a dokonce některé sekty mají sklon k násilným jednáním v podobě hromadných sebevražd nebo i teroristických akcí.

3. Vnější zdroje minimálního preventivního programu

- **Magistrát města Mladá Boleslav** – oddělení sociálních služeb, oddělení sociálně právní ochrany dětí, sociální prevence (<https://m.mb-net.cz/odbor-socialnich-veci/os-1034>)
  - vedoucí odboru: Šárka Večeřová DiS., tel.: 326 716 170
- **Pedagogicko-psychologická poradna Mladá Boleslav** (<http://www.pppstredoceska.cz/>)
  - vedoucí pracoviště: Mgr. Gabriela Sittová Luková, tel.: 326 731 066
- **Speciálně-pedagogické centrum Mladá Boleslav** (<http://www.skolanacelne.cz/>)
  - vedoucí SPC: Mgr. Ivana Štefaniaková, tel.: 326 726 053
- **Koordinátorka primární prevence pro Mladou Boleslav** (<https://www.primarniprevecmb.cz/>)
  - Bc. Iva Crookston, M.A., e-mail: iva.crookston@mb-net.cz, tel.: 731 900 270
- **ACET ČR** (<https://www.acet.cz/>)
  - ředitel: Mgr. František Krampota, telefon: 733 121 953, e-mail: acet.cz@gmail.com
- **Slánka z. s.** (<http://www.slanka.cz/>)
  - odborný lektor spolku: Jaroslav Babka, tel.: 326 105 002
- **Linka důvěry Mladá Boleslav** (<https://www.linka-duvery-mb.cz/>, tel.: 326 741 481)
- **Linka bezpečí** (tel.: 116 111)
- **Občanské sdružení PROMÉTHEUS**
  - kontaktní osoba: Mgr. Věra Ženíšková, tel.: 775 131 745
- **Centrum psychologicko-sociálního poradenství** (<https://www.poradnamb.cz/>)
  - vedoucí zařízení: Bc. Pavla Pokorná DiS., tel.: 326322915
- **LUMA MB** (<https://www.luma-mb.cz/>)
  - ředitelka: Mgr. Martina Brzobohatá, tel.: 774 607 840
- **Policie ČR, pobočka Mladá Boleslav** (tel.: 974 877 111)
- **Městská policie Mladá Boleslav**
  - pol. rada Mgr. Bc. Ondřej Kubala, tel.: 326 321 016
- **Hasičský záchranný sbor Středočeského kraje**

- **Dům dětí a mládeže** (<http://ddm-mb.cz/>)
  - ředitelka: Alena Holíková, tel.: 326 323 281
- **Pražské centrum primární prevence** (<http://www.prevence-praha.cz/>)
- **Literatura dostupná ve škole:**
  - Prevence problémů působených návykovými látkami (Nešpor, Csémy, Pernicová)
  - My, drogy a Evropa
  - Vyber si zdraví
  - Drogy – jak vlastně vypadají
  - Rasismus a nacionalismus v současném světě
  - Děti a jejich problémy
  - Alkohol, drogy a vaše děti (Nešpor, Csémy)
  - Žít naplno (Melgossa)
  - Kouření a alkohol
  - Interpersonální násilí na dětech
  - Agresivita a šikana mezi dětmi (Holeček)
  - Časopisy Prevence a Závislost
  - Internetové bezpečnosti
  - Pravda o drogách (video)
  - Řekni drogám ne (video)
  - Děti a jejich problémy (sborník studií)
  - Bolest šikanování (Kolář)
  - Hry pro rozvoj zdravé osobnosti (Šimanovský)
  - Hry pro zvládání agresivity a neklidu (Šimanovský)

4. Analýza situace

Škola vytváří tento program jako základní nástroj prevence, sleduje jeho účinnost.

Budujeme vzájemnou důvěru mezi učitelem a žákem, učitelem a rodiči. Řešení případných problémů probíhá za spolupráce s rodinou. V počáteční fázi mezi učitelem, rodiči a žákem, v případě závažnějších problémů při jednání výchovné komise (učitel, třídní učitel, výchovný poradce, metodik prevence, zástupce vedení školy, rodiče, žák nebo ve spolupráci se školní psycholožkou či školní asistentkou).

Žákům i rodičům je nabízena možnost individuální konzultace a jsou jim předány všechny nezbytné informace a kontakty. Učitel věnuje patřičnou pozornost žákům, kteří mají specifické problémy nebo komplikovanou rodinnou situaci. O případných negativních změnách v rodině informuje třídní učitel ostatní vyučující.

Na začátku roku jsou všichni seznámeni se školním řádem, v němž je specifikováno držení, distribuce a užívání návykových látek v prostorách školy i na akcích pořádaných školou jako hrubý přestupek s následnými sankcemi. Stejně tak školní řád vymezuje i ostatní negativní jevy, jako je šikana, agresivita, vandalismus, rasismus, krádeže apod.

Chování a jednání žáků je průběžně monitorováno všemi pracovníky školy a děti dostávají pravidelně zpětnou vazbu od třídního učitele. Diskutují o situaci ve třídě, jsou podněcovány k tomu,

aby samy popsaly současný stav a nabízely náměty k řešení. Podporujeme rozvoj kompetencí týmové práce, řešení konfliktů, učíme se pravidlům diskuse, ale i sdílení pocitů.

Škola nejčastěji řešila drobnější rozmršky mezi žáky, při kterých docházelo k postrkování či slovním útokům. Na jednotlivé případy se přišlo díky reakcím spolužáků a díky obezřetnosti pedagogických pracovníků.

Pravidelně se hodnocení chování žáků věnujeme v průběhu čtvrtletních pedagogických rad při provozních poradách konaných každý měsíc. I ostatní pedagogové tak získávají přehled o situaci na škole a přispívají svými názory k řešení aktuálních problémů. Třídní učitelé spolupracují s rodiči během třídních schůzek. Předávají rodičům informace o stávající situaci na škole. Od rodičů žáků zpětně získávají podněty a připomínky k činnosti školy.

Ve škole působí školní parlament, v němž pracují zástupci žáků jednotlivých tříd. Ve třídách probíhají třídnické hodiny, které vede třídní učitel. Žáci na nich probírají aktuální dění a případné problémy v třídním kolektivu.

Ředitelka školy se příležitostně osobně účastnila školního žákovského parlamentu, kde diskutovala s předsedy jednotlivých tříd o problémech kolektivů i jednotlivých žáků. Spolupracuje s nimi při hledání řešení. Po každém jednání školního parlamentu měla schůzku s jeho vedením, kde byla informována o aktuálním dění.

Výchovná poradkyně i metodik prevence jsou žákům i rodičům k dispozici ve vymezeném čase, případně po dohodě také jindy.

V loňském školním roce jsme využívali programy, které se v minulých letech už osvědčily. Jde o spolupráci s hasičským záchranným sborem, policií, probační a mediační službou apod.

Prevence v oblasti první pomoci byla realizována žákyněmi 9. ročníku v 6. třídách a žáci 8. ročníků byli na SZŠ v Mladé Boleslavi.

Opakovaně jsme pro žáky druhého stupně využili nabídky představení společnosti Forum pro prožitkové vzdělávání. Velmi úspěšné bývají soutěže, akce sportovní i kulturní. Jsou dobrou motivací pro žáky k aktivnímu využívání volného času.

Prevence rizikového chování na silnici byla realizována pro první stupeň na dopravním hřišti. Preventivní působení ve všech oblastech rizikového chování je v kompetenci třídních učitelů. Nově byl využit program Kočičí zahrada.

Závažnější přestupky řešily v průběhu roku výchovné komise – obvykle ve složení třídní učitel, zástupce vedení školy a výchovná poradkyně, případně školní psycholožka. Z jednání byly pořizovány písemné záznamy.

Šlo o problémy záškoláctví, vzájemné vztahy mezi žáky, hrubou nekázeň, podvody. Řešení těchto záležitostí vede v patronaci výchovná poradkyně. Samozřejmě je spolupráce s OSPOD.

Druhé pololetí školního roku samozřejmě bylo komplikováno složitou celostátní situací a vzhledem k uzavření škol nebylo možno realizovat většinu předem naplánovaných akcí.

5. Cíle MPP

Za prioritní považujeme navozování příznivého psychosociálního klimatu ve třídě a to od nejnižších ročníků, včasné odhalování SPU, SPUCH, rozvoj etického vědomí a odpovědnosti k sobě i prohloubení tolerance a respektu k ostatním. Zvýšenou pozornost budeme věnovat rizikovým skupinám žáků, případně kolektivům, kde se problémy v minulosti vyskytly. Zásadní je pro nás spolupráce s rodiči v oblasti prevence a při řešení případných problémů.

Základní rámec při realizaci programu nám poskytují školní strategie primární prevence, osnovy výuky a školní řád, kterým jsou stanoveny principy chování žáků. Na začátku školního roku jsou žáci poučeni o bezpečnosti při vyučování, na akcích pořádaných školou, v odborných učebnách (při TV apod.), a v průběhu školního roku: Před ředitelským volnem, státními svátky, před prázdninami, školními výlety a exkurzemi.

Průběžný program je doplňován jednorázovými akcemi (sportovní a vědomostní soutěže, besedy, přednášky, výlety, exkurse, pobyty v přírodě, pobyty v zahraničí, výstavy a filmová a divadelní představení apod.)

V hodinách rodinné a občanské výchovy se zaměřujeme na zvládání stresu, konfliktů, duševních krizí, rozvoji komunikačních dovedností, relaxační techniky a duševní hygienu. Připojujeme programy specificky zacílené na jednotlivé formy rizikového chování a rozvoj dovedností sebeovlivnění a komunikace.

- Dlouhodobé cíle MPP
  - Zlepšení vztahů mezi žáky školy i mezi žáky a učiteli.
  - Vytváření příznivého prostředí pro práci.
  - Předcházení rizikovému a závislostnímu chování.
  - Osvěta v dopravě a rizikových sportech.
  - Vedení žáků k samostatným a správným rozhodnutím.
  - Posilování právní zodpovědnosti.
  - Vedení žáků k finanční gramotnosti.
  - Budování zdravého životního stylu.
  - Ochrana životního prostředí.
  - Vedení žáků k odpovědnosti za vlastním rozhodnutím.
- Krátkodobé cíle MPP
  - Pravidelné konání třídnických hodin.
  - Posilování prevence netolismu.
  - Organizace tematických preventivních programů.
  - Zvýšení bezpečnosti ve škole a na školních akcích i v běžných dopravních situacích
  - V 6. ročnících klademe důraz na upevňování kolektivu.
  - V 7. ročnících pokrýt oblast šikany.
  - V 8. ročnících klást důraz na prevenci závislostí.
  - V 9. ročnících pokrýt oblast sexuální prevence.
  - Zaměřit se na toleranci odlišných kultur a národností.
  - Zefektivnit tandemy 1. a 9. ročníků.

6. Soubor aktivit pro jednotlivé cílové skupiny

Třída	Jméno programu PP	Poskytující organizace
6.A	Bezpečnost v silničním provozu Závislosti Vzpoura úrazům Nebezpečný internet Bezpečné chování II.	Škoda auto ACET ČR VZP Městská policie MB Městská policie MB
6.B	Bezpečnost v silničním provozu Závislosti Vzpoura úrazům	Škoda auto ACET ČR VZP

	Nebezpečný internet Bezpečné chování II.	Městská policie MB Městská policie MB
6.C	Nedám se! Závislosti Vzpoua úrazům Bezpečné chování II. Nebezpečný internet II.	DDM Mladá Boleslav ACET ČR VZP Městská policie MB Městská policie MB
7.A	Bezpečnost v silničním provozu Bolest – nemoc jménem šikana Základy právního vědomí Bezpečné chování II. Předsudky – my a oni Kult krásného těla	Škoda auto ACET ČR Městská policie MB Městská policie MB Slánka ACET ČR
7.B	Bezpečnost v silničním provozu Bolest – nemoc jménem šikana Bezpečné chování II. Základy právního vědomí Předsudky – my a oni Kult krásného těla	Škoda auto ACET ČR Městská policie MB Městská policie MB Slánka ACET ČR
7.C	Bezpečnost v silničním provozu Bolest – nemoc jménem šikana Základy právního vědomí Bezpečné chování II. Předsudky – my a oni Kult krásného těla	Škoda auto ACET ČR Městská policie MB Městská policie MB Slánka ACET ČR
8.A	To všechno jen z lásky (Ne)legální drogy Vzpoua úrazům První pomoc Mládež a kriminalita Dominik Nekolný V síti	Jeden svět na školách (vyučující OV) Slánka VZP SZZ MB Policie ČR Magistrát MB CineStar
8.B	To všechno jen z lásky (Ne)legální drogy Vzpoua úrazům První pomoc Mládež a kriminalita Dominik Nekolný V síti	Jeden svět na školách (vyučující OV) Slánka VZP SZZ MB Policie ČR Magistrát MB CineStar
9.A	Sociálně patologické jevy Stop závislostem Sex, AIDS a vztahy V síti Terezín Sekty Dominik Nekolný	Městská policie MB Městská policie MB ACET ČR CineStar Památník Terezín vyučující OV Magistrát MB
9.B	Sociálně patologické jevy Stop závislostem	Městská policie MB Městská policie MB

	Sex, AIDS a vztahy V síti Terezín Sekty Dominik Nekolný	ACET ČR CineStar Památník Terezín vyučující OV Magistrát MB
9.C	Sociálně patologické jevy Stop závislostem Sex, AIDS a vztahy V síti Terezín Sekty Dominik Nekolný	Městská policie MB Městská policie MBACET ČR ACET ČR CineStar Památník Terezín vyučující OV Magistrát MB

Škola žákům nabízí i mimoškolní aktivity. V letošním školním roce jsou to následující aktivity:

- Počítače 1
- Počítače 2
- Zdravé cvičení
- Fit cvičení pro dívky
- Výtvarný kroužek
- Konverzace v anglickém jazyce
- Keramika
- Psaní všemi deseti
- Příprava na SŠ – ČJ
- Příprava na SŠ – M
- Školní časopis

Externí kroužky:

- Fotbal (chlapci i dívky)
- Veselá věda
- Kutil junior
- Velký inženýr lego
- Florbal

7. Tematické okruhy primární prevence v jednotlivých ročnících – podrobná verze pro rok 2020/2021

Tato verze byla sestavena na setkání metodiků prevence ZŠ v Mladé Boleslavi v dubnu 2020. Každý rok bude aktualizována, aby odpovídala aktuální situaci, objevujícím se trendům a vývoji.

1. třída

- Nastavení pravidel ve třídním kolektivu
- Učíme si pomáhat
- Jak si nastavím své osobní hranice?
- Budu dobrým přítelem!
- Chování v situacích ohrožující život - policie, hasiči, zdravotníci
- Bezpečné chování v silničním provozu

- Co dělat, když mi někdo ubližuje, když jsem smutná/ý?
- Zvládání dětské agrese/zvládání emocí

2. třída

- Znovunastavení pravidel ve třídním kolektivu
- Učíme si pomáhat
- Pravidla slušného chování
- Budu dobrým přítelem!
- Chování se v situacích ohrožující život - policie, hasiči, zdravotníci
- Bezpečné chování v silničním provozu
- Co dělat, když mi někdo ubližuje, když jsem smutná/ý?
- Rozpoznání šikany – schopnost rozeznat co je a není šikana a nastavení si vlastních hranic.*
- Vylučování z kolektivu
- Internet - přítel či nepřítel?

3. třída

- Učíme si pomáhat
- Rozpoznání šikany – schopnost rozeznat co je a není šikana a nastavení si vlastních hranic.
- Chování se v situacích ohrožující život - policie, hasiči, zdravotníci
- Bezpečné chování v silničním provozu
- Vylučování z kolektivu
- Internet - přítel či nepřítel? Kyberšikana
- Co cítím a jak s tím pracuji aneb složitý svět emocí.
- Vzdělávání agrese ve školním kolektivu
- Cigareta – posílení negativního postoje vůči kouření
- Všichni nejsme stejní – vedení k vlastní sebeúctě a úctě k ostatním
- Učení není mučení

4. třída

- Internet - můj přítel či nepřítel?
- Jak být dobrým přítelem?
- Kyberšikana
- Cigareta – posílení negativního postoje vůči kouření
- Šikana aneb jak o ní dát vědět a jak se bránit?
- Všichni nejsme stejní - úcta k ostatním, úcta k jinakosti (lidé s handicapem, minority...)
- Parta vs. týmová práce
- Schopnost říci NE

5. třída

- Šikana
- Cigarety a drogové závislosti
- Všichni nejsme stejní - úcta k ostatním, úcta k jinakosti (lidé s handicapem, minority...)
- Umění říci ne
- Jak být dobrým přítelem? - parta vs. týmová práce

- Všichni nejsme stejní
- Internet aneb jak se prezentovat v kyberprostoru a ochrana osobních údajů
- Sociální sítě a já – skutečnost či iluze
- Alkohol, kouření a další návykové látky
- Kdo jsem - vlastní hodnota a sebeúcta
- První lásky
- Dospívání a změny s tím spojené
- Poruchy příjmy potravy a zdravý životní styl

6. třída

- Kamárádství – jak získat ty správné přátele?
- Všichni nejsme stejní – minority, handicapovaní lidé ...
- Kyberšikana, šikana
- Problematika "paret", vyřazování z kolektivu
- Nemám se rád/ráda! Sebeúcta
- Poruchy příjmy potravy
- Alkohol a kouření a další návykové látky
- Úspěch vs. neúspěch – jak je ustát?
- První lásky, vztahy, počátky sexuální výchovy
- Sociální sítě a má maličkost!
- Hrdinství – pozitivní motivace skutečnými příběhy
- Finanční gramotnost, jak se nenechat podvést
- Umění správné komunikace – chlapci vs. dívky v době dospívání

7. třída

- Kamárádství – jak získat ty správné přátele?
- Všichni nejsme stejní – minority, handicapovaní lidé ...
- Úspěch vs. neúspěch – jak to ustát?
- Kyberšikana, šikana
- Problematika "paret", vyřazování z kolektivu
- Nemám se rád/ráda! Sebeúcta
- Poruchy příjmy potravy
- První lásky, vztahy
- Sociální sítě a má maličkost!
- Hrdinství – pozitivní motivace skutečnými příběhy.
- Finanční gramotnost, jak se nenechat podvést
- Umění správné komunikace – chlapci vs. dívky v době dospívání
- Drogy jako únik z reality a stresu
- Netolismus
- Sebeпоškození
- Sexting
- Sexuální výchova/připravenost, možná rizika, AIDS

8. třída

- Úspěch vs. neúspěch – jak to ustát?
- Kyberšikana, šikana
- Nemám se rád/ráda! Sebeúcta.
- Poruchy příjmy potravy
- První lásky, vztahy
- Sociální síť a skutečnost – kdo jsem, jak se prezentuji.
- Hrdinství – pozitivní motivace skutečnými příběhy.
- Finanční gramotnost, jak se nenechat podvést
- Umění správné komunikace – rozdíly v komunikaci chlapci vs. dívky
- Drogy jako únik z reality a stresu, alkohol a kouření
- Netolismus
- Sebeпоškození
- Sexting
- Sexuální výchova/připravenost, možná rizika, AIDS
- Světová náboženství a sekty, politika
- Volba povolání – já a budoucnost
- Umění stanovit si dobré cíle a dosáhnout jich

9. třída

- Drogy jako únik z reality a stresu
- Alkohol a kouření
- Netolismus
- Sebeпоškození
- Problematika "paret", vyřazování z kolektivu
- Nemám se rád/ráda!
- Sexting
- Sexuální výchova/připravenost, možná rizika, AIDS
- Vztahy
- Sociální síť
- Kybersvět, kyberšikana
- Poruchy příjmy potravy
- Světová náboženství a sekty
- Hrdinství
- Finanční gramotnost
- Volba povolání – já a budoucnost
- Umění stanovit si dobré cíle a dosáhnout jich
- Jak se nenechat podvést
- Mé silné a slabé stránky

8. Krizový plán při selhání prevence

8.1. Záškoláctví

Jedná se o neomluvenou nepřítomnost žáka ve škole, úmyslné zanedbávání povinné školní docházky. Je chápáno jako porušení školního řádu a současně také provinění proti zákonu. Bývá spojeno s dalšími projevy rizikového chování.

Prevence záškoláctví je součástí školního řádu. Docházku eviduje třídní učitel, v případě podezření na záškoláctví osloví zákonného zástupce, následně může požádat o spolupráci příslušný orgán.

Prevence záškoláctví, způsob omlouvání nepřítomnosti i řešení neomluvené nepřítomnosti je dán Metodickým pokynem MŠMT „K jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci postihu záškoláctví“.

Nespecifická primární prevence – prostřednictvím školního vzdělávacího programu budeme posilovat u žáků kladný vztah ke škole, vzdělání, svým spolužákům a učitelům, nabízet pozitivní vzory chování a posilovat zdravé klima školy, nabídka mimoškolní zájmové činnosti

Všeobecná primární prevence – důsledné seznámení žáků a rodičů se školním řádem školy při zahájení školního roku, s preventivní strategií a Minimálním preventivním programem školy.

Specifická primární prevence (může jít až o prevenci indikovanou či selektivní) – včasné zahájení preventivních programů pro rizikové jedince či skupiny – třídní kolektivy, případně pedagogy a rodiče.

Rizikové faktory

- povyšování žáka s mimořádnými vědomostmi a schopnostmi
- vysoký počet žáků ve třídě
- odpor ke škole u dětí s menším nadáním (jsou kárány, trestány, v horším případě i zesměšňovány)
- vysoké požadavky na žáka
- negativní citové zážitky spojené se slabým prospěchem, neschopností porozumění učivu a tím i zhoršené sociální postavení v kolektivu (porucha mezilidských vztahů)
- špatné přizpůsobení školnímu režimu
- nechť ke školní práci
- experimenty s návykovými látkami u žáků
- gamblerství
- projevy šikanování na školách
- osobnost pedagoga (nespravedlivé hodnocení žáků, lhostejnost k chování žáků, neřešení vážných situací, atd.)
- zanedbávající, příliš autoritativní nebo příliš liberální výchova
- nejednotnost výchovného působení
- nezáměr rodičů o své děti (trávení volného času, nedostatečná péče)
- rodiče sami nemají dostatečně osvojené morální normy a jsou pro dítě nevhodným modelem
- dítě s problémovým chováním je v roli obětího beránka v rodině – problémy v chování u dítěte pomáhají udržovat rodinnou rovnováhu, jiné problémy se neřeší
- zaměstnanost rodičů (pracovní vyčerpání, směnnost jejich práce, atd.)
- neochota a neschopnost rodičů motivovat dítě ke vzdělávání
- nedostatečné právní povědomí o rodičovských povinnostech

Krizový plán při selhání prevence

Záškoláctví bývá často nepřiměřenou formou řešení konfliktních situací v rodině, ve škole či ve výchovných institucích, přičemž k němu mají sklon zejména děti, které se subjektivně cítí neúspěšné, nezařazené ve skupině nebo prožívají úzkost a strach v prostředí, ve kterém se pohybují.

Jedním z hlavních úkolů pro učitele, rodiče, případně i pro psychology je vyšetření příčin záškoláctví. Ty jsou různé a nelze doporučit jediné univerzální řešení. Náprava již rozvinutého záškoláctví bývá velmi obtížná, proto by měla být jeho předcházení věnována maximální pozornost. Prvním krokem k nápravě je problém včas rozpoznat a porozumět individualitě dítěte. Nezbytnou podmínkou pro hledání účinných strategií k postupnému překonávání vzniklých obtíží je spolupráce rodičů, učitele a poradenských pracovníků školy. Chceme-li zvolit správný způsob pomoci a integrovat žáky zpět do školy, musíme vzít v úvahu rozdíly mezi záškoláky a dětmi odmítajícími školu. Doporučujeme následující postup s ohledem na cílovou skupinu, se kterou pracujeme.

Kontakt s dítětem:

- nutné je komunikovat přátelsky, bez hodnocení a odsuzování
- hovořit zásadně o konkrétním chování, bez nálepkování dítěte
- nezjišťovat věcnou stránku problému, ale jak ho dítě prožívalo
- zajímat se, jak svoje chování vidí s odstupem, co si o něm myslí teď
- společně hledat cesty k nápravě
- má-li dítě dobrou vůli chovat se lépe, připravit mu pro to podmínky v rodině i ve škole (tato dobrá vůle nesmí být promarněna)

Rodiče:

- vyjádřit porozumění jejich emocím
- vést je v komunikaci k oddělování osobnosti dítěte od jeho konkrétního chování
- vést k porozumění motivaci chování dítěte
- soustředit se na to, co rodiče mohou nebo dokonce musí udělat ke zlepšení situace
- na konci rozhovoru vždy shrnout, co bylo dohodnuto
- dohodnout se na následném sezení k reflexi, jak dohodnutá opatření fungují, případně k hledání dalších možností

Doporučené postupy pro učitele:

- Čím dříve je záškoláctví odhaleno, tím lépe pro dítě. Při hledání příčin si udělat dostatek času pro analýzu případu, spojit se s rodiči, případně psychologem.
- Je-li záškoláctví důsledkem neúnosné školní situace, navodit změnu. Naplánovat dlouhodobá opatření, aby se situace neopakovala.
- Rozmáhá-li se záškoláctví ve velkém a máme-li podezření na hrozbu závislostí, spolupracovat s pedagogicko-psychologickou poradnou a centry.
- Učit se v třídním kolektivu vyčíst, jaké postavení má problémový žák. Bojí-li se učitelům nebo rodičům svěřit, předat ho do péče psychologa.
- Pomoci dítěti při návratu do třídy. Doprovodit ho při prvním vstupu do kolektivu. Nemluvit o tom. K vyřešenému případu se již nevracet a neprojevat nedůvěru. Domluvit se s rodiči na těsném kontaktu, aby bylo případně další záškoláctví včas odhaleno.

- Učitel se musí zamyslet nad vlastními pocity ve vztahu k problémovému žákovi. Měl by smazat všechny předchozí špatné zkušenosti s ním, zbavit se předsudků a postavit všechny žáky na stejnou „startovní čáru“.

Do deseti neomluvených hodin řeší přítomnost třídní učitel. O události sepisuje zápis a opatření jsou stanovena podle školního řádu. V případě vyšší absence svolává ředitel školy výchovnou komisi. V případě, že neomluvená nepřítomnost žáka přesáhne 25 hodin, zasílá škola oznámení o zanedbávání školní docházky s náležitou dokumentací (např. kopie písemného pozvání zákonných zástupců žáka na výchovnou komisi, zápis z jednání komise atp.) orgánu sociálně-právní ochrany dětí. V případě opakovaného záškoláctví následuje hlášení Policii ČR.

8.2. Užívání návykových látek a závislostní chování

Informace o těchto látkách a rizicích s nimi spojenými získávají děti v průběhu školní docházky postupně s ohledem na svůj věk. Završeny jsou ve vyšších ročnících v hodinách přírodopisu, chemie, občanské a rodinné výchovy i při akcích mimo výuku.

Rizikové faktory: nedostatek rodičovské kontroly, chudoba, nekontrolované finanční zdroje, užívání drog v referenční skupině, problematické chování již v předškolním věku, rodiče uživatelé drog, poruchy chování, institucionální péče, osamělost dítěte, nedostatek přirozených kontaktů s vrstevníky

Protektivní faktory: posílení rodiny, podpora životních šancí a vlastních kompetencí, posílení kontrolních mechanismů, psychoterapie, kontrola impulzivity, včasná diagnostika

Prevence – zaměřena na vědomosti, porozumění a způsoby přemýšlení, podpora sebedůvěry, aktivity a hodnotových postojů a zájmů, rozvoj vlastních názorů, osvojování sociálně emočních dovedností a kompetencí, rozvíjení aktivit ve volném čase

Příznaky užívání drog: Výkyvy nálad, vznětlivé chování, únava, úpadek vzhledu, zanedbávání, červenání kolem nosu, zúžení nebo rozšíření zornic, tajnosti, ztráta chuti, hubnutí, utrácení, ztrácení věcí z domu, krádeže, ztráta zájmů, samotářství, změny kamarádů apod.)

V případě zjištění závislostního chování u žáka postupuje pedagog podle stanovených kroků. Vždy je třeba o události pořídit záznam a následně vyvodit důsledky podle předem stanovených kritérií školního řádu.

Školní řád zakazuje kouření, pití alkoholu, výrobu, distribuci, přechovávání, šíření i propagaci omamných a psychotropních látek.

8.2.1. Krizový plán při konzumaci tabákových výrobků nebo alkoholu ve škole nebo na akci pořádané školou

- Cigarety nebo alkohol **odebrat a zajistit**, zabránit žákovi v další konzumaci.
- Pokud je žák ohrožen na zdraví, zajistí škola **nezbytnou pomoc** (lékařská služba první pomoci).
- Jestliže nebezpečí nehrozí, sepíše pedagogický pracovník o události **záznam s vyjádřením** žáka.
- Pokud žák není schopen pokračovat ve vyučování, **vyrozumí škola zákonného zástupce**.
- Pokud není zákonný zástupce dostupný, **vyrozumí škola OSPOD**.
- Pokud se situace opakuje, vyrozumí škola OSPOD.

8.2.2. Krizový plán při nálezů alkoholu ve škole

- Tekutinu **nezkoumat**, uvědomit vedení.
- Látku uložit u vedení školy, sepsat záznam (napsat čas, místo, datum nálezů).
- Podobný postup v případě **zabavení cigaret**.

- Při nálezu alkoholu či tabákových výrobků se sepisuje stručný záznam s vyjádřením žáka, u kterého byl alkohol (tabákový výrobek) nalezen – čas, místo, okolnosti, jméno žáka. Pokud žák zápis odmítá podepsat, uvede se tato skutečnost do zápisu. O události je informován zákonný zástupce, v případě opakujících se události také OSPOD.

8.2.3. Konzumace návykových látek ve škole

- **Zajistit** bezpečnost žáka i ostatních.
- **Zabránit žákovi konzumaci**, látku **odebrat** za přítomnosti svědků, **uložit** jako důkaz.
- Žádnou látku **nelikvidovat**, netestovat, nezkoumat
- Pokud je žák ohrožen na zdraví, zajistit **lékařskou pomoc**, látku předat přivolanému lékaři.
- Oznámit vzniklou situaci **vedení školy**, oznámit situaci **rodičům** žáka.
- **Sepsat zápis** – datum, místo, popis situace (výchovná komise), vyjádření žáka, opatření
- Nabídka odborné pomoci.
- Není-li žák v ohrožení života, informovat zákonné zástupce, pokud není zákonný zástupce dostupný, vyzoomí škola orgán sociálně-právní ochrany dítěte, požádá o pomoc.

8.2.4. Nález návykových látek ve škole

- Látku **nelikvidovat**, netestovat, uvědomit vedení školy.
- Za přítomnosti dalšího pracovníka školy látku vložit do obálky, označit datem, časem a místem nálezů. Obálku přelepit, opatřit razítkem školy. Uložit v sekretariátu školy. Sepsat záznam.
- O nález **uvědomit Policii ČR** (pokud se dostaví neprodleně, neplatí předchozí bod).

8.2.5. Podezření, že některý žák má návykové látky u sebe

- Řešení této situace spadá do kompetence Policie ČR.
- Při podezření informovat vedení školy.
- Informovat Policii ČR.
- Informovat zákonné zástupce.
- Do příjezdu policie žáka izolovat od ostatních, musí být stále pod dohledem.
- Neprovádět osobní prohlídku nebo prohlídku věcí!!

8.2.6. Nález injekční stříkačky

- Nedotýkat se nálezů, zabránit styku s předmětem dalším osobám.
- Vyzoomět vedení školy.
- Zavolat policii.
- V případě časové překážky na straně policie je možné s použitím rukavic za přítomnosti dalšího pracovníka vložit do obálky, napsat datum, čas, místo nálezů, obálku přelepit a opatřit razítkem a následně předat policii (podobně jako u nálezů NL).

8.3. Doprava a rizikové sporty

Za rizikové sporty považujeme takové, při kterých dochází k vystavování sebe či druhých nepřiměřeně vysokému riziku újmy na zdraví nebo ohrožení života v rámci sportovní činnosti nebo v dopravě. Jde o sportovní aktivity překračující možnosti aktéra, který vyhledává vzrušující zážitky za každou cenu. Tyto aktivity bývají nekvalitně zabezpečeny, případně provozované pod vlivem návykových látek.

Cílové skupiny v dopravě – chodec, cyklista, cestující hromadnou dopravou, spolucestující ve vozidle, řidič mopedu. Rizikové chování může být způsobené neznalostí předpisů, osobnostními faktory (agresivní jednání, přeceňování vlastních schopností, nerespektování dopravních předpisů a povinného technického vybavení) nebo vlivem návykových látek. V rámci preventivních aktivit předcházíme nehodám, úrazům, ztrátám na životech, psychickým traumatům, materiálními škodám, ničení životního prostředí, ekonomickým dopadům.

V rámci prevence provádíme aktivity spojené s dopravní výchovou, pracujeme s osobností dítěte i s rodiči na třídních schůzkách.

Plán při selhání prevence: Učitel poskytne žákovi první pomoc, pořídí o události záznam, případně zavolá lékařskou pomoc.

8.4. Poruchy příjmu potravy

Jedná se o poruchy způsobené rizikovými vzorci chování ve vztahu k příjmu potravy založeném většinou na negativním sebehodnocení odvozeném od zkresleného vnímání ideálu krásy.

Mentální anorexie a bulimie představují mezní polohy jídelního chování od život ohrožujícího omezování příjmu potravy až po přejídání spojené se zvracením nebo jinou nevhodnou kompenzací energetického příjmu. Pro obě poruchy je příznačný nadměrný strach z tloušťky, nespokojenost s tělem a nadměrná snaha o dosažení a udržení štíhlosti.

Rizikové faktory: Nevhodné jídelní zvyklosti v rodině, nedostatek rodičovské kontroly, duševní poruchy a alkohol v rodině, přílišné zaměření na sebekontrolu a výkon, přílišný důraz na vzhled, nevhodné módní vzory, šikana kvůli nadváze, úzkostnost apod.

V rámci **prevence** je třeba vychovávat děti ke zdravému životnímu stylu, zdravému stravování a samozřejmě k správnému sebehodnocení, vést děti k přiměřenosti a umírněnosti v postojích. Nadále je třeba zdůrazňovat nebezpečí jednostranných nebo extrémních názorů ve výživě či životním stylu.

Krizový plán při selhání prevence:

Poruchy příjmu potravy se často rozvíjejí pomalu a nenápadně, mentální anorexie začíná nejčastěji ve věku třinácti až osmnácti let, mentální bulimie obvykle později. Poruchy příjmu potravy patří mezi nejčastější problémy dospívajících dívek. Včasná intervence může v krajním případě dítěti i zachránit život. Učitel není terapeut, informuje v případě podezření rodiče (případně pediatra) a výchovného poradce, pokud dítě výrazně zhublo, opakovaně bylo přistiženo, že zvrací (stačí informace od vrstevníků). Doporučí odbornou pomoc.

8.5. Syndrom týraného dítěte - CAN (dítě zanedbávané, týrané, zneužívané)

Pod pojmem syndrom týraného dítěte rozumíme jakoukoli formu týrání, zanedbávání a zneužívání dětí, které je pro naši společnost nepřijatelné. Učitelé jsou ve velmi těsném kontaktu s dětmi, a pokud zaznamenají změny v chování dítěte (např. podvýživa, nedostatečné oblečení, modřiny na těle, dítě se zdráhá odcházet domů, touží nadměrně po pozornosti, projevuje stísněnost, úzkost, jeho reakce jsou vyděšené, u dítěte došlo ke zhoršení prospěchu, vyhýbá se mimoškolním aktivitám, dochází k sebepoškozování apod.), měli by těmto projevům věnovat pozornost.

Rizikové faktory: Neexistuje jednoznačný model rodiny, kde k těmto případům dochází. Zdaleka ne vždy jde o rodiny navenek problémové, případně sociálně slabé.

V rámci **prevence** jsou děti vedeny k vědomí nutnosti zachovávání důstojnosti jedince. Umí rozlišit, kdy jde ze strany rodičů o odpovídající trest – reakci na špatné jednání dítěte a kdy se jedná o týrání. Vědí, kde hledat v takovém případě pomoc.

Plán při selhání prevence:

Pokud má učitel podezření na týrání nebo zneužívání dítěte, je potřeba postupovat velmi citlivě. Jedním z nejčastějších signálů, který ukazuje na možné týrání doma, je podstatné zhoršení prospěchu žáka či např. poruchy v pravidelných návycích žáka. Žák je nezvykle unaven, apatický, má modřiny a odřeniny, mění se jeho chování, je stísněný, projevuje zvýšenou opatrnost a úzkostnost, případně může agresivně napadat a šikanovat vrstevníky, agresivně reaguje na sebemenší podnět,

sebepoškozují se, vyděšeně reaguje v přítomnosti konkrétních dospělých. To vše jsou projevy syndromu týraného dítěte.

Při selhání primární prevence třídní učitel provede nenásilně pohovor s žákem a snaží se zjistit, jaká je příčina. Pořídí zápis, spolupracuje se školním psychologem a oznámí věc vedení školy. Když se nedaří komunikaci navázat, je možné kontaktovat pedagogicko-psychologickou poradnu, žákovi doporučit Linku bezpečí nebo dát jiný kontakt pomoci. Při výskytu daného jevu spolupracuje vedení školy, školní metodik prevence, výchovný poradce, školní psycholog, třídní učitel, školské poradenské zařízení, pediatr a OSPOD.

S ohledem na konkrétní situaci je třeba zvážit, zda vše oznámit rodičům dítěte. Pokud jde o jednorázové napadení, pak ano, jestliže jde o dlouhodobou záležitost, nechme vše raději na policii nebo orgánu sociálně právní ochrany.

Sexuální zneužívání je každé nepřiměřené vystavení dítěte sexuálnímu činu nebo chování, které vede k uspokojování potřeb zneuživatele. Pohlavní zneužívání je závažným trestným činem.

Pokud se učiteli dítě samo svěří, je třeba s informací zacházet velmi citlivě. Dítěti vyjádří podporu, ale vhodně mu sdělí, že skutečnost musí ohlásit na policii. Oznámení na vedení školy. Pokud se zneužívání dopustil rodič, není žádoucí informovat ho o tom, že se dítě svěřilo.

Další aktivity spojené s vyšetřováním ponechá na psychologovi a policii.

Náznak této informace může učitel získat také z nějaké ankety, případně od jiného dítěte. Pak se učitel pokusí navázat diskrétně s žákem hovor, a pokud se domněnka jeví pravděpodobná, postupuje, jak je uvedeno výše. Dítě nevyslýchá, nechá ho jen volně vyprávět. Důležité je dítě vyslechnout a ujistit ho, že uděláte vše, co je ve vašich silách.

8.6. Rizikové sexuální chování

Předčasný začátek pohlavního života, zvýšená konzumace pornografie, náhodné známosti, promiskuitní chování, nechráněný pohlavní styk, prostituce, zveřejňování intimních fotografií na internetu či jejich zasílání mobilním telefonem, nahrávání na video, zneužívání těchto materiálů. Proces sexuální výchovy je uveden v Doporučení MŠMT „K realizaci sexuální výchovy v základních školách“.

Dítě může být buď aktivním konatelem rizikového chování, nebo jeho obětí.

V rámci prevence je třeba programy přizpůsobit věku dětí, informovat je o právech dítěte a důstojnosti člověka, podporovat zdravý postoj k vlastnímu tělu, vztahům a sexuálnímu chování, minimalizovat projevy nesnášenlivosti, předsudky apod. v oblasti vztahů a sexuální orientace.

Následně by se dítě mělo seznámit se základními sexuálními pojmy, mělo by dokázat rozeznat nebezpečí, mělo by znát svá práva a umět je chránit. Dobrá sexuální výchova rozvíjí a pomáhá utvářet nejen chování, ale i postoje a dovednosti dítěte, klade akcent na práva a důstojnost každého člověka. Zde je velmi důležitá informační role pedagoga. Součástí účinné prevence má být také včasné poučení dítěte, na koho se může obrátit v případě nouze nebo ohrožení (policie, učitel, zdravotník atd.).

Chceme-li, aby se dítě dokázalo samo dostatečně bránit, v rámci teoretické výuky ho také učíme, aby umělo říci NE, měli bychom to také respektovat v praktické rovině. Děti by měly mít naopak možnost projevit v přijatelné, slušné formě nesouhlas s učitelem nebo jiný názor, aniž by za to byly trestány.

Nejefektivnější diagnostickou a intervenční pomůckou zůstává MLUVENÍ (přičemž se nejedná o domlouvání, ale je to myšleno ve smyslu kvalitní komunikace). Trestáním dětí za drzost se nic

nedozvíme, ani nepodpoříme proces změny v jejich jednání. Měli bychom dávat limity, určit jasná pravidla, ale zachovávat pochopení a možnost otevřené komunikace.

Děti projevují zájem o vysvětlení nejrůznějších sexuálních projevů, slov se sexuálním obsahem. Protože se jim toho v dostatečné míře nedostávalo a nedostává, používají vulgární výrazy po svém. Často však jejich obsah jen tuší nebo ho vůbec neznají. Učitel by měl o částech lidského těla týkajících se pohlavních orgánů mluvit bez zvláštního emočního náboje (bez očividného zděšení, přílišného nadšení, pohoršení apod.), např. když reaguje na dětskou hru nebo i neadekvátní chování. Měl by se vyhýbat výrokům jako: „To je fuj“, „To se nesmí“. Dítě by mělo být informováno o všem, co ho zajímá, důležitá je forma.

Krizový plán při selhání prevence:

U dětí mohou na rizikovost upozornit jednak nevhodné sexuální projevy, jednak projevy nesexuální, které se následně mohou rozvinout až do sexuální deviace. U chlapců může docházet k nárůstu fyzické agrese, u dívek spíše k sebepoškozování. Může se projevovat také krutostí ke zvířatům.

Pokud učitel má podezření na rizikové sexuální chování, poradí se se školní psychologkou a informuje výchovnou poradkyni.

8.7. Domácí násilí

Domácí násilí řadíme mezi typy rizikového chování, které mohou ohrozit zdravý vývoj žáků a mít nepřímé dopady na chování žáků. Má negativní vliv na harmonický vývoj dětí a mladistvých zejména v oblasti emocionální, vztahové, může ohrozit i zdravý tělesný vývoj. Domácí násilí je netypickou formou rizikového chování pro školní prostředí, navíc je složité ho přesně identifikovat a správně vyhodnotit míru a potřebu podpory z vnějšího prostředí. Špatně zvolená forma intervence může mít paradoxně závažné negativní dopady na řešení celé situace. Násilí, které se odehrává v rodině, se může projevovat v chování žáka a může být jedním z důvodů dalších forem rizikového chování (např. záškoláctví, zneužívání návykových látek, sebepoškozování, násilné chování aj.).

Domácí násilí představuje obvykle **fyzické, psychické, nebo sexuální násilí** mezi blízkými osobami, k němuž dochází skrytě v soukromí. Je typické, že se intenzita násilného chování v průběhu času stupňuje, což snižuje schopnost oběti i agresora toto chování zastavit a pracovat na nápravě narušeného vztahu.

Klíčové charakteristiky domácího násilí:

- Je **opakované**.
- Je **neveřejné**, probíhá v soukromí domácnosti.
- **Eskaluje**. Domácí násilí se stupňuje jak ve svých formách (od urážek a ponižování až k fyzickému násilí), tak i ve své hloubce (od první facky až po velice brutální napadání, jež může vést k ohrožení na životě).
- Role oběti a agresora jsou jasně rozdělené, nezaměňují se.
- Zcela zásadní pro identifikaci násilí je zneužívání moci a kontroly, která v oběti vzbuzuje strach.
- Pachatel bývá násilný většinou jen ke své oběti, nikoli navenek, mívá „dvojí tvář“. Okolí se může jevit sympatický. Pouze část pachatelů je agresivní i navenek.
- Pachatel považuje svoje chování za ospravedlnitelné, má pocit nároku na takové chování.
- K domácímu násilí dochází v cyklech: znamená to, že se střídají období vzrůstání napětí a násilí, období relativního klidu a opětovného narůstání tenze a opětovného násilí.

- Chování oběti je zaměřeno na zajištění přežití (např. minimalizace nebo snižování násilí, přebírání odpovědnosti za násilí, ochrana násilníka, setrvávání v násilném vztahu).

Psychické násilí

Patří sem např.: zastrašování, výhrůžky; zvýšená kontrola; ponižování a neustále kritizování; odpírání spánku, sledování, vyhrožování sebevraždou, zpochybňování hodnoty jedince a jeho hodnot i duševního zdraví; vyhrožování a vydírání; nucení k naprosté poslušnosti aj.

Agresor v rámci psychického násilí mnohdy využívá i další osoby (vyhrožování, že děti nebude mít druhá osoba ráda, že jimi opovrhne; ponižování a urážení např. rodičů; vyhrožování násilím vůči dalším blízkým osobám aj.).

Psychické násilí má silné dopady na sebehodnocení a sebevědomí oběti, která obvykle po čase přijme sebeobraz, který jí vnucuje agresor. To velmi snižuje schopnost danou situaci řešit a opustit agresora.

Fyzické násilí

Jakékoli opakované, násilné projevy mezi blízkými osobami, kdy jedna osoba je vždy obětí, druhá agresorem. Fyzické násilí může i nemusí zanechávat viditelné následky. Může vést k vážnému ohrožení zdraví i života jedince, vždy negativně ovlivňuje jeho psychiku.

Sexuální násilí/zneužívání

Nejčastějšími formami jsou znásilnění, donucení k odmítaným sexuálním praktikám, osahávání aj., může mít ale i verbální podobu spočívající ve slovní produkci se sexuálním podtextem nebo v nucení ke sledování pornografie apod. Agresor často zneužívá závislého postavení oběti.

Ekonomické zneužívání

Nejčastěji se projevuje v zamezení přístupu k jakýmkoli prostředkům, v systematickém nátlaku např. v nátlaku na přepsání nemovitých statků, nucení k převzetí dluhů aj.

Sociální násilí/izolace

Jedná se o formu psychického násilí. Agresor oběť izoluje od její rodiny a přátel, zamezuje jí v kontaktu se světem (zákaz vycházek, odejmutí telefonu apod.), izoluje ji od informací o vnějším světě a veřejném dění.

Ve všech formách domácího násilí může dítě figurovat jako oběť i jako svědek, přičemž obě tyto role ohrožují jeho další vývoj, psychické zdraví a následný život, zejména vztahy.

Děti jsou za svědky domácího násilí považovány, pokud vidí či slyší násilné projevy, vidí důsledky násilí (např. zranění). Přítomnost dítěte u domácího násilí je považována za psychické týrání dítěte.

Pokud jsou děti svědky domácího násilí, často se projevují stejně, jako děti-oběti. Rovněž i důsledky pro jejich další vývoj a život jsou srovnatelné s těmi, s nimiž se potýkají děti, které jsou v roli oběti.

Děti, které jsou vystaveny násilí mezi rodiči, na tuto situaci reagují podobnými symptomy, jako děti, které jsou samy týrány a zneužívány. Strach a bezmoc totiž zažívají i ty děti, které násilí „jen“ vidí nebo slyší. Násilí se totiž dotýká všech členů rodiny a celého jejího systému. Pokud se navíc dítě rozhodne oběť bránit, vystavuje se samo nebezpečí přímého fyzického, ale i psychického násilí.

Povinnosti a omezení školy

Včasná identifikace domácího násilí v rodině žáka a studenta může vést k dřívější a efektivnější podpoře a intervenci pro děti a jejich rodiny. Škola tedy obvykle nemůže být tím, kdo primárně

zasahuje do řešení situace v rodině. Učitelé ale musí vědět, jak v takových případech postupovat, aby jejich intervence násilí v rodině ještě více nevystupňovala.

Není úlohou pedagoga vyvozovat závěry na základě svých pocitů, z chování a projevů dítěte. Pedagog je však povinen jednat v okamžiku, kdy se mu například dítě svěří, či pokud zaznamená dlouhodobé nezpochybnitelné známky násilí páchaného na dítěti. Situaci nemůže řešit pedagog sám, ale **vždy s dalšími odborníky**.

Psychické důsledky:

- snížené sebevědomí
- posttraumatická stresová porucha
- psychosomatická onemocnění
- neurózy, poruchy osobnosti
- poruchy příjmu potravy
- únik k závislostnímu chování
- sebevražedné tendence
- CAN (Syndrom týraného a zneužívaného dítěte)
- regresivní chování
- opožděný psychomotorický vývoj

Důsledky v oblasti jednání a sociálních vztahů:

- bázlivost, nejistota
- izolace – nemají žádné kamarády nebo mají odstup ve vztazích
- tendence opakovat rodinné vzorce (přijetí role oběti X přijetí role násilníka – dítě napadá dospělou oběť i sourozence)
- nedůvěra k druhým (dospělým, mužům, ženám aj.)
- neschopnost navázat hlubší vztah
- špatné dovednosti řešit konflikty
- Kvalitní první intervence může významně ovlivnit, zda oběť bude spolupracovat a nebude ohrožen její život a život nebo vývoj dětí v domácnosti.

Pracovnice orgánů sociálně právní ochrany dětí sehrávají klíčovou roli v identifikaci ohrožených dětí, nasměrování dětí a jejich rodiče k vyhledání adekvátní pomoci a také k zajištění vhodných podmínek pro sociální změnu. Na oddělení sociálně právní ochrany dětí se školy, lékaři i oběti domácího násilí obracejí zejména v situacích, kdy k násilí v rodině již nějakou dobu dochází a jsou jím ohroženy i nezletilé děti (jako svědci násilí mezi rodiči nebo přímo jako oběti).

Domácí násilí je velmi specifický problém, jehož řešení si vyžaduje **specializovaný přístup**. Pro oběti domácího násilí, stejně jako pro děti, které byly svědky násilí, je důležité, aby se jim dostalo odborné pomoci a péče.

Získané informace pedagog konzultuje se školní psycholožkou a předává vedení školy.

8.8. Sebeпоškozování (automutilace, selfharm)

Sebeпоškozování je komplexní autoagresivní chování, které na rozdíl od sebevraždy nemá fatální následky a které lze nejlépe chápat jako nezralou, odpověď na akutní anebo chronický stres,

nezvladatelné emoce či myšlenkové pochody. Přestože člověk neznalý problematiky může sebepoškození lehce vnímat jako pokus o sebevraždu, smrt při sebepoškozujícím aktu na rozdíl od sebevražedného pokusu není v naprosté většině případů motivem a cílem jednání (ač je ve skupině poškozujících se dětí a mladistvých statisticky osmkrát vyšší výskyt sebevražd než v běžné populaci).

Lidé, kteří mají sklon k sebepoškozování, bývají chronicky úzkostní, mají sklon k podrážděnosti, sami sebe nemají rádi, jsou přecitlivělí na odmítnutí, mívají chronický vztek, obvykle sami na sebe, mají sklon potlačovat zlost, bývají impulzivnější a mívají oslabenou schopnost kontroly, mají sklon jednat v souladu se svou momentální náladou, bývají depresivní, mají sklon k vyhýbavosti, cítí se často slabí a bezmocní.

Prevence:

- Posilování schopnosti dětí zvládat zátěž pomocí univerzálních i cílených preventivních přístupů (např. umožnit mladým lidem v rámci školních a mimoškolních aktivit poznat a vyzkoušet různé metody zvládání stresu a negativních emocí).
- Posilování schopnosti rozeznávat existující silné stránky a rozvíjet je.
- Naučit obracet se na druhé a navazovat s nimi vztahy autentickým a smysluplným způsobem a účastnit se aktivit, při kterých mohou pociťovat smysluplnou vazbu a sounáležitost.

Důležitá je vnímavost k **projevům sebepoškozování** (nevysvětlené popáleniny, řezné rány, jizvy a jiné shluky stop na kůži). Běžným místem sebepoškození bývají paže, zápěstí a předloktí nedominantní horní končetiny, ale stopy sebepoškozování se mohou vyskytnout prakticky na kterékoliv části těla. Další projevem je ročnímu období nepřiměřené oblečení (dlouhé rukávy a dlouhé kalhoty v létě), potítka a jiné krytí zápěstí, vyhýbání se aktivitám, které vyžadují odhalení těla (plavání, tělocvična), obvazy a náplasti, netypické osobní věci (žiletka a jiné pomůcky, použitelné k řezání či úderům). Signálem je i nárůst známek deprese či úzkosti.

Způsoby sebepoškozování: Řezání (žiletkou, střepem apod.), pálení kůže, škrábání, píchání jehlou, rozrušování hojících se ran, značkování rozpáleným kovem, obrušování popálené kůže, kousání, údery, nárazy, dloubání, trhání kůže a vlasů.

Sebepoškozování typicky začíná ve věku od 12 do 15 let, ale výjimkou není ani první poškození se kolem 7 let nebo i dříve. Sebepoškozování může trvat týdny, měsíce nebo roky. V mnoha případech má spíše cyklický než lineární průběh, je praktikováno v určitých obdobích, pak vymizí a po přestávce se opět objevuje.

Krizový plán při selhání prevence:

Třídní učitel ve spolupráci s výchovným poradcem nebo psycholožkou provede rozhovor se žákem, pokusí se zjistit příčinu. Naváže kontakt s rodiči a doporučí odbornou pomoc. Pokud k těmto aktivitám dochází ve škole, zajistí bezpečí dítěte a kontaktuje rodiče.

1. Posoudit aktuální riziko závažného sebepoškození a v případě jeho přítomnosti odeslat dítě, event. i proti vůli rodičů, do spádového psychiatrického zařízení.
2. Kontaktovat rodinu, systematická dlouhodobá spolupráce s rodinou.
3. Předat dítě školnímu psychologovi.

4. Motivovat dítě a rodinu k návštěvě specialisty – krizové centrum, psychologická/psychiatrická ambulance.

5. Stanovit jasné hranice a pravidla na půdě školy.

6. Ideální přístup je takový, ve kterém je SP tolerováno, ale vede ke konkrétním důsledkům – například lze zavést pravidlo, že žák může za učitelem přijít kdykoliv, když pociťuje nutkání poškodit se, ale učitel se mu nebude věnovat, pokud se poškodí (za podmínky, že jiný dospělý, učitel či rodič zvládne akutní situaci s eventuálním ošetřením či zabráněním dalším následkům).

Nevhodný postup: Přehlížení, sankce a snaha okamžitě odstranit sebepoškozující chování

8.9. Extremismus, rasismus, xenofobie, antisemitismus, homofobie

Za extremistické chování lze považovat takové, které je vědomě konáno ve prospěch politických, náboženských a etnických hnutí a ideologií, která směřují proti základům demokratického ústavního státu. U studentů/žáků se zpravidla jedná pouze o dílčí postoje a formy podpory, které mají často pouze slabý ideologický základ.

Rasistické chování je takové, které na základě přisouzení psychických a mentálních schopností a dovedností skupinám definovaným podle biologického, rasového či národnostního původu příslušníky těchto skupin hodnotí a případně (ve formě „tvrdého rasismu“) je i poškozují.

Xenofobní chování je takové, které na základě subjektivně stanovených prvků cizosti (jinakosti) vyvolává obavy ze subjektů, které jsou jako cizí pojmány a v krajních případech může vést k jejich poškozování, což vyvolává protireakci.

Antisemitské jednání je takové, které poškozují objekt židovského charakteru kvůli tomu, že tomuto objektu přisuzuje určité negativní vlastnosti či symbolický význam na základě subjektivní percepce židovství.

Homofobie v nejširším slova smyslu zahrnuje postoje a chování vyjadřující nepřátelství vůči lidem s menšinovou sexuální orientací či pohlavní identitou, respektive vůči lidem, kteří vybočují z běžných genderových norem. V užším slova smyslu se jedná pouze o postoje a jednání negativně namířené vůči homosexuálním lidem.

V rámci **prevence** vedou učitelé děti k dodržování demokratických hodnot a principů lidských práv a tolerance. Využívají konkrétních příběhů lidí a historických souvislostí.

Rizikové typy chování: Verbální napadání či zesměšňování spolužáků, zaměstnanců, návštěvníků školy kvůli jejich politickému přesvědčení nebo rasovému či národnostnímu původu. Agitace ve prospěch extremistických hnutí.

Krizový plán při selhání prevence:

Zjistit hloubku přesvědčení a případné vazby na extremistickou scénu mimo školu. Pedagog by nadále měl zjistit rozšíření těchto postojů v kolektivu, třídě a škole. Vhodné je vyvolat diskuzi a problémy souvisejících s uvedenými postoji a zaměření výuky na tyto problémy.

Učitel zamezí projevům tohoto chování. Pokud se situace opakuje nebo je momentálně závažná, provede zápis o události. Informuje výchovného poradce, udělí sankce podle školního řádu. Informuje rodiče a provede pohovor se třídou.

Policii vyrozumět v případě podezření na promyšlenou a extremisticky, rasisticky, xenofobně, antisemitisticky nebo homofobně motivovanou činnost a na takto motivované vážnější formy násilí.

8.10. Vznik škody vinou žáka (vandalismus i neúmyslné poškození, krádež)

Každý je odpovědný za škody, které svým jednáním způsobí. Podmínky zacházení se školním majetkem jsou zakotveny ve školním řádu. Náhrada škody není sankce, ale samozřejmost.

8.11.1. Vandalismus

Vandalismus se ve školním prostředí projevuje ničením školního majetku nebo jeho poškozováním a ničením majetku ostatních. Rizika eliminujeme fyzickým dohledem nad žáky v době přestávek. Specifickým rizikovým časem je vyučovací hodina ve spojení s žákem, který se touto dobou nezdržuje ve třídě. Jedná se o děti, které jsou z nejrůznějších příčin z hodiny uvolněny (někam něco nesou, jdou na WC, vracejí se od lékaře apod.). Užitečné je velmi pečlivě monitorovat, jak dlouho je dítě nepřítomno. Samozřejmě žáky uvolňujeme jen ve výjimečných případech.

Plán při selhání prevence:

1. O události pořídí učitel ihned záznam na základě výpovědi svědků a pokusí se odhalit viníka.
2. Informace vedení školy.
3. Pokud je škoda malá a žák jeví snahu ji napravit, nemusíme dávat oznámení rodičům.
4. Jestliže dítě snahu o nápravu nemá, jedná se o čin úmyslný nebo je škoda velká, případně byla způsobena třetí osobě, je nutno záležitost oznámit rodičům vždy.
5. Další případné sankce dle školního řádu.
6. Oznámení na policii pokud nikdo nejeví snahu o nápravu. Musí se jednat o úmyslné poškození nebo zničení věci. Hlásíme také, jestliže o to žádají rodiče poškozeného.
7. Pokud se jedná o opakované jednání a výchovná opatření školy byla bez účinku, hlásíme na OSPOD.

Náhrada úmyslně způsobené škody bude důsledně vymáhána. Pokud zákonný zástupce nejeví snahu škodu nahradit, bude vyrozuměna Policie ČR o podezření na spáchání přestupku proti majetku. U škod, které se dají nahradit tak, že je opraví sám žák, preferujeme tento způsob náhrady.

8.10.2. Krádeže

Prevence **KRÁDEŽÍ** jsou v mnohém svými opatřeními vandalismu podobné. Snažíme se od začátku školní docházky dětem vštěpovat respekt k ostatním i k jejich věcem.

Každou nahlášenou krádeží se musíme zabývat a vyšetřovat ji. Je to důležité poselství jak pro poškozeného, tak pro zloděje. Rozhodně nezačínajte tím, že si všichni mají na své věci dávat pozor. Tyto informace vyznívají, jako by si poškozený za krádež mohl sám. Jako by normální nebylo nekrást.

Pokud se někdo dopustí krádeže, je třeba se vždy zabývat příčinami. Některé mohou být polehčující (dítě bylo ke krádeži donuceno-možná souvislost se šikanou). Při náhradě škody budeme preferovat nápravu ve vztahu poškozený-zloděj. Zákonné zástupce vyrozumíme vždy až po zjištění příčin, které dítě k jednání vedly.

Důležité upozornění: Škola není orgán činný v trestním řízení, takže nemůže nic vyšetřovat. Pokusy o „vyšetřování“ ze strany školy, mohou nenapravitelně ovlivnit další vyšetřování Policie ČR.

Krizový plán při selhání prevence:

1. O události pořídí učitel zápis na základě výpovědi poškozeného a svědků.
2. Rodičům poškozeného hlásíme hned, rodičům zloděje až po zjištění příčin.
3. Pokus o odhalení viníka.
4. Oznámení krádeže vedení školy, výchovnému poradci.

5. Je-li pachatel znám, řeší věc podle školního řádu.
6. K ohlášení policii dojde, pokud je škoda velká nebo pokud nikdo nejeví snahu o nápravu. Hlásíme i v případě, že o to žádá poškozená strana
7. Jde-li o opakované jednání, hlásíme na OSPOD.
8. Třídní učitel ve spolupráci s výchovným poradcem a vedením školy navrhne sankce a nápravu.

8.11. Příslušnost k subkulturám

Jedná se např. o anarchismus, emo, gothic/witch, hip-hop, punk, ska/reggae, RPG komunity/síťové PC hry, skinheads).

Subkultury jsou přirozenou součástí života dospívajících, inklinace k nim se začíná projevovat asi kolem 13. roku života. Je součástí přechodu mezi dětstvím a dospělostí. Umožňuje dospívajícímu především odpoutat se od pasivního následování hodnot rodičů a autorit, vytváří předpoklad pro budoucí tvorbu vlastní identity. Přestože je přínos subkultur pro psychický vývoj dospívajícího zřejmý, negativním dopadem příslušnosti k některým subkulturám může být osvojení některých forem rizikového chování, nejčastěji různé formy závislostního jednání (konzumace drog či ulpívání na jednom typu činnosti).

Subkultury jsou pro dospívajícího klíčovým prostorem, z toho vyplývajícím rizikem je skutečnost, že jedinec může být ochotnější a povolnější k činnostem, které by za jiných okolností odmítal.

Rozlišujeme dvě různé formy příslušnosti k subkulturám vycházející z vývoje identity:

- 1) **Zástupné ztotožnění** – zpravidla dočasná příslušnost k dané skupině, naivní ztotožnění se s hodnotami, možná fluktuace mezi jednotlivými subkulturami
- 2) **Pravé ztotožnění** – relativně stálá příslušnost, častá je aktivní angažovanost v realizaci společných akcí apod.

Anarchismus

Anarchismus je mezinárodní politické hnutí, které odmítá jakoukoliv formu státního zřízení a aplikaci centrální moci na řízení či omezování života jednotlivce. Klíčovým pojmem zde je osobní svoboda. Toto politické hnutí neakceptuje zřízení, kde je uplatňována moc člověka nad druhým člověkem.

Rizika: Chování členů této subkultury může být namířeno proti autoritám, pravděpodobně bude patrný odpor vůči nařízením, pravidlům, školní disciplíně apod. Jednotlivci vyznávající tuto ideologii se budou stavět na odpor vůči represivním postupům a budou velmi citliví na jakoukoliv formu bytí jen domnělé nespravedlnosti ze strany autorit. Budou mít však pravděpodobně zájem se vzdělávat a budou ochotni k diskusi na společenská témata. U jedinců, kteří patří mezi radikální skupiny v rámci anarchistického hnutí, lze předpokládat, že se budou účastnit demonstrací a také střetů s příslušníky nacionalisticky a rasisticky orientovaných skinheads, neonacistických uskupení apod.

Emo

Emo je subkultura vycházející z punku, vyznačující se výraznou vnější image, doprovázená deklarovanou i skutečně prožívanou emocionální citlivostí, bohatými vnitřními prožitky, přemýšlivostí a inklinací k různým formám umění. Součástí vnější image jsou výrazné účesy (černé rovné vlasy česané na „patku“), upnuté džíny a triko se spíše strohými nápisy, boty značky Converse. Časté je používání odznaků, tenisových nátepníků, výrazných pásků a dalších doplňků. Členové subkultury se scházejí především na sociálních sítích a na koncertech spřízněných kapel. V minulosti bylo emo často

spojováno s údajně častým sebepoškozováním či dokonce sebevraždami členů této subkultury, emo jako hudební a životní styl však toto chování přímo nepodporuje, někteří členové se dokonce proti tomuto chování přímo vymezují. Chování členů nenese prvky agresivního či antisociálního jednání.

Rizika: Možná apatie vůči školním povinnostem, výrazná až provokující image, u labilních jedinců známky sebepoškozování.

Gothic/witch

Gothic/Witch je hudební a módní kultura vycházející z post-punku a metalu na počátku 80. let 20. století. Využívá odkazy na „gotické“ romány z 19. století, využívá vizuální stránky hororových filmů a ladění temné a melancholické hudby. Je spojena především s velmi výrazným zevnějškem, zejména pak výrazným líčením (i chlapci), využíváním výhradně černé barvy, stříbrných cvočků, ostnů a jiných kovových prvků včetně piercingu. Na většinovou populaci působí úprava zevnějšku členů subkultury zcela nepochopitelně a temné ladění u běžné populace vyvolává spíše odkazy na psychické poruchy. Je však spíše projevem vysoké citlivosti, přemýšlivosti a možné introverze daného jedince. Výrazný zevnějšek pak může mít funkci spíše „obránné vrstvy“ vůči okolí než agresivního či útočného ladění. Zároveň však tato subkultura může být atraktivní právě pro patologické jedince se sklonem k násilí, a přestože sama subkultura jakoukoliv formu projevovaného násilí nepodporuje, může být těmito jedinci zneužita.

Běžní členové však zpravidla jeví spíše zájem o kulturu a umění, často čtou beletrii či básně (spíše vážně až tragicky laděné), zajímají se o temné stránky existence člověka (např. smrt, násilí nebo deprese), spíše však z „teoretického hlediska“.

Rizika: Horší navazování běžných sociálních kontaktů, časté předsudky okolí, v ojedinělých případech podpora již existujících patologií – např. depresivita či sklon k násilí.

Hip-hop

Hip-hop - jedná se především o hudbu a s ní spojený životní styl. Subkultura vychází z afro-amerických a hispánských subkultur předměstí amerických měst ze 70. let 20. století. Reflektuje život nižších socioekonomických vrstev bez jasné perspektivy, stojících mimo zájem většiny. Hodnotově je subkultura orientovaná proti jakýmkoliv formám rasismu, materialismu, sexismu a dalším formám diskriminace nebo domnělé redukce života a vztahů na zisk a bohatství. Hudba je specifická svou monotónní rytmikou (beat). Text zpravidla nese poselství, sdělení a neslouží jen k prosté konzumaci. Členové subkultury nejeví zájem o „kariéru“ v běžném slova smyslu, odmítají usilovat o materiální blahobyt, orientují se na vztahy a zaštiťují se proklamacemi o dodržování hodnot, jako např. solidarita, humanismus apod. Součástí hip-hopové kultury je také graffiti jako další z nástrojů tzv. kultury ulice. Hip-hopovou subkulturou je graffiti pojímáno jako umělecká forma vyjádření stojící mimo hlavní proud umění. Součástí tohoto vyjádření je také malování graffiti na nelegální plochy (většinou zdi dopravních staveb, méně již domů), což je projevem pomyslného obsazování městské ulice jako „domova“ členů dané subkultury.

S hip-hopovou subkulturou se mnohdy pojí také konzumace převážně tzv. „měkkých“ drog, především pak marihuany. Hip-hopová subkultura je tvořena společenstvími, zpravidla kolem lokálních „guru“, hudebních skupin či alternativních hudebních vydavatelství „labelů“.

Rizika: Tvorba graffiti (přestupek), konzumace marihuany, dlouhodobá rezignace na školní povinnosti, výrazná a dlouhotrvající demotivace.

Punk

Punk je hnutí, hudební a životní styl formovaný v první polovině 70. let 20. století jako protest vůči vládnímu establishmentu a kulturnímu mainstreamu. Ideově vychází z hnutí, které v Anglii té doby

reprezentovaly postoje dělnické třídy tzv. „na okraji“ společnosti nedisponující výrobním a kulturním kapitálem. Punk v sobě zosobňuje protest vůči jakékoliv formě státní autority a vůči většinově sdílené hodnotě peněz a majetku (viz např. sdílené heslo „no future!“). Součástí vnějších znaků hnutí punk jsou velmi výrazné účesy (tzv. „číra“), vysoké pevné boty, kožená nebo džínová bunda s cvočky a nášivkami. Není to však nutnou podmínkou.

Hudba se vyznačuje živelnou energií a přirozenou, neškolenou instrumentací. Členové hnutí také obsazují neobydlené budovy a na těchto místech zakládají lokální kulturní centra, tzv. squaty (což je fenomén alternativního způsobu života, který se nedotýká jen punku, ale i anarchismu a dalších směrů).

Hnutí již nemá radikální znaky jako v době svého vzniku, někteří členové této subkultury se běžně zapojují do společenského života, přesto se však stále jedná o významnou subkulturu i v České republice. Hnutí je politicky výrazně levicové, v některých svých podobách splývá s idejemi anarchismu, často se vymezuje vůči nejrozličnějším formám diskriminace a podporuje emancipaci žen.

Rizika: Možná dlouhodobá rezignace na „běžné“ hodnoty, riziko záškoláctví, sníženého prospěchu, obtíže s autoritami – zejména nekázeň, drzost, nadměrná konzumace alkoholu, okrajově také marihuany, přestupky vůči veřejnému pořádku, zejména na politických akcích (zejména pak členové anarchistických hnutí, specificky pak hnutí AntiFa).

Ska/Reggae

Ska/Reggae - ska je hudební styl s původem na Jamajce vyznačující se rychlou rytmikou a pozitivní atmosférou písní. Ve ska jsou často používané dechové nástroje hrající v tzv. „sekcí“, zpravidla se jedná o trubku, saxofon a pozoun. Později se na základě ska (zjednodušeně řečeno jeho „zpomalením“) vytvořilo reggae. Subkultura je politicky orientována levicově, vystupuje proti fašismu, nacismu a jiným formám militarismu a diskriminace, přesto však neužívá politický aktivismus jako formu sebe prezentace. Subkultura je vnitřně velmi soudržná a kulturně činná.

Příslušníci se občas označují jako „rude boys“, což je původní název pro mladistvé delikventy na Jamajce, v současnosti je však pojem užívaný jako odkaz ke kořenům dané subkultury a nemá primárně kriminální obsah.

Z hlediska image je využívána především černá a bílá barva. Časté je elegantní oblečení jako saka, kravaty, košile, často lze zaznamenat černobílý kostkovaný vzor na nejrozličnějších částech oblečení.

Rizika: Konzumace především tzv. „měkkých“ drog, zejména marihuany, občas se vyskytují také syntetické drogy, přestupky vůči veřejnému pořádku, zejména na politických akcích.

RPG komunity/síťové PC hry

RPG komunity/síťové PC hry - RPG, tedy Role-playing games jsou epické, dlouhodobé skupinové hry odehrávající se ve fiktivním („fantasy“) světě. Specifikum těchto her je to, že se účastník věnuje rozvoji vlastní herní postavy, která je součástí světa, jenž má vlastní vývoj, důležité milníky a události, a zároveň je také (ve skutečném světě) součástí komunity spoluhráčů.

RPG lze provozovat jako stolní hry, počítačové hry přes internet či lokální síť nebo v přírodě, kde jsou realizovány např. velké bitvy či různá shromáždění včetně kostýmů a nejrozličnějších rekvizit. Společenství tedy může být virtuální i skutečné, tedy fyzické.

Z hlediska vizuálního či politického nemají většinou tyto skupiny lidí žádný jednotící prvek. Z pedagogického hlediska můžeme při silné identifikaci s postavou u některých jednotlivců zaznamenat sníženou motivaci k činnostem v reálném světě. K tomu dochází zejména tehdy, pokud hráč ve fiktivním světě (či v reálné komunitě) dominantně realizuje některé ze svých potřeb (např. potřebu

úspěchu, dominance, přátelství a lásky). Skutečný svět se pak může jevit jako nezajímavý anebo nepřátelský. Samotné hry však tento efekt nevyvolávají a naprostá většina účastníků dokáže v praxi realizovat své životní cíle (v těchto případech má život ve fiktivním světě podobnou funkci a efekt jako například sledování televizních seriálů většinovou populací).

Rizika: Možné „vzdálení se“ od reality a postupná ztráta zájmu o školní a jiné povinnosti, snížené množství prožitků nejrůznější povahy z reálného světa (např. prožitá láska, přátelství, zábava apod.), možná tvorba závislosti při zvýšené frekvenci hraní.

Skinheads

Skinheads - tato subkultura vznikla v Anglii v 60. letech 20. století jako opozice k „umírněným“ proudům dělnických a uměleckých subkultur. Členové se identifikovali s jamajskými „rude boys“ a příležitostně prosazovali své zájmy násilnou pouliční formou. V průběhu 70. let se někteří skinheads začali účastnit aktivit namířených proti přistěhovalcům, a tak se původně politicky indiferentní skupina postupně stávala více národně orientovaným hnutím. Skinheads se tak rozdělili na původní „oi-skinheads“, kteří zastávají levicové názory a ostře se staví proti rasismu a nacionalismu (hudebně se orientují na ska, ska-punk), a skupinu skinheads, kteří jsou orientováni pravicově, veřejně vystupují proti přistěhovalcům, homosexuálům, narkomanům a dalším menšinám vymykajícím se jejich představě zdravé součásti národa. V ČR jsou s pojmem skinheads identifikovány spíše skupiny vyznávající nacionalistickou, v extrému až neonacistickou ideologii, ve skutečnosti však lze za „skinheads“ označit celou řadu dílčích názorových a ideologických proudů, které s neonacismem a rasistickými postoji nemají nic společného (např. Redskins, S.H.A.R.P. apod.).

Extrémně pravicové skupiny jsou zpravidla velmi dobře organizovány, vyznávají hierarchické řízení a realizují bohatou mezinárodní spolupráci. Mezi jejich ideologické cíle patří boj proti imigrantům, homosexuálům a jiným minoritám, včetně použití provokativních akcí (např. pochody vyloučenými lokalitami), či dokonce násilí a dále podpora celé řady sociálních témat.

Členové této subkultury nosí pevné vysoké boty (tzv. kanady), koženou nebo džínovou bundu (např. tzv. „křivák“ či „bomber“), časté jsou nášivky, které dávají najevo příslušnost daného jedince k nějaké podskupině či ideologii práv a svobod člověka, zločinů z nenávisti, popírání genocidy aj. Tyto skupiny jsou výrazně orientovány na sdílené hodnoty a principy (soustředění na „české“ hodnoty a tradice, výrazně např. husitství), vystupují proti multikulturalismu a přistěhovalectví, jsou velmi dobře organizováni a vzhledem k ilegálnosti některých jejich aktivit jsou také velmi uzavření a vůči sociální majoritě nedůvěřiví.

Rizika: Vyšší riziko agresivního chování (např. konflikty s radikálními anarchistickými skupinami či Romy); možné podílení se na protizákonných aktivitách ve smyslu činností ukotvených v trestním zákoníku v paragrafu „Podpora a propagace hnutí směřujících k potlačení.

Preventivní působení v oblasti subkultur je minimálně sporné, a to z důvodu, který je zmiňován už v úvodu textu, že příslušnost k určité skupině (třeba menšinové) je přirozeným vývojovým krokem v životě dospívajících. Můžeme tedy mluvit o prevenci některých rizikových projevů chování, které jsou s určitými subkulturami úzce a někdy typicky spjaty.

Na úrovni **nespecifické primární prevence** je možné se zaměřit (stejně jako v případě projevů jiných typů RCH) na vytváření **bezpečného prostředí**, v jehož rámci se mohou subkultury bezpečně rozvíjet a projevovat. Do této oblasti patří podpora otevřenosti k názorům druhých (tolerance k názorové pluralitě), rozvíjení dovednosti naslouchat, podpora koheze třídních kolektivů, ale také nastavování organizačních a vztahových pravidel uvnitř skupiny (třídy, školní komunity). Příslušnost

k jakékoliv subkultuře nesmí být zdrojem nebezpečí ani pro jedince, ani pro skupinu v jeho okolí, ani pro společnost.

Specifická prevence se potom může zaměřovat na jednotlivé rizikové faktory provázející jednotlivé typy subkultur. Zásadním krokem pro takové působení by mělo být seznámení se s jevy, které mohou být pro jedince i okolí rizikové.

Doporučený postup:

Samotná příslušnost ještě nenese sama o sobě nebezpečí výskytu rizikového chování. Nenechte se zmást vzhledem. To, že někdo vypadá pro dospělého nepříjemně, ještě nemusí znamenat, že se nepříjemně chová. Snažte se žáka akceptovat, nezesměšňujte jej, nekomentujte. Kritizujte chování, nikoliv subkulturu. Cílem je oddělit příslušnost k subkultuře a projevy rizikového chování. Tj. neřešit a nesankcionovat příslušnost k subkultuře, ale pouze případné rizikové chování. Učitel by měl být schopen pomoci stanovit jasné hranice nepříjemným formám chování. Pokud tento přístup není účinný, pak je třeba řešit to s pomocí rodičů, případně dalších institucí. Pokud má učitel jistotu, že byl spáchán trestný čin, má ze zákona povinnost obrátit se na orgány činné v trestním řízení.

8.12. Sekty

Pod pojmem „sekta“ rozumíme určitou ohraničenou sociální skupinu, jejíž členové sdílejí ideologický koncept, jehož prostřednictvím se skupina vymezuje vůči svému okolí, a dochází při tom k postupné sociální izolaci, manipulaci a ztrátě soukromí.

Prevence spočívá v posilování dobrých vztahů a pocitu sounáležitosti. Děti mají možnost realizovat své zájmy a představy jak ve škole, tak v aktivitách mimo ni.

V případě žáků základní školy je pravděpodobnější, že pokud by se dítě dostalo pod vliv nějakého podobného hnutí, bude to nejspíš v souvislosti s působením rodiny, případně jejího blízkého okolí.

Náboženské skupiny, které působí v České republice – výběr:

Společenství svědků Jehovových (jehovisté)

Hlavním bodem jehovistického učení je očekávání nadcházejícího konce světa, jehož součástí bude soud nad světem, armagedonská bitva a nástup Božího království na obnovené Zemi. V ČR se k jehovistům hlásí 13 000 osob (podle sčítání lidu, domů a bytů v roce 2011). Proslulí jsou zejména neúnavnou misijní činností, kdy obcházejí domácnosti a nabízejí náboženskou literaturu, mimo jiné vlastní časopis Strážná věž, a také intenzivním studiem Bible.

Jehovisté byli u nás perzekvováni během 2. světové války i za pozdějšího komunistického režimu. Důvodem perzekuce bylo jednak striktní odmítání vojenské služby, jednak neúčast na politickém životě a odmítání jakékoliv formy „uctívání“ státu a jeho symbolů. V roce 1993 se jehovisté stali státem registrovanou náboženskou společností, což rozpoutalo diskuse nad některými dalšími body jejich věrouky. Zejména se hovořilo (a dodnes hovoří) o odmítání krevní transfuze, i v případě, kdy to je nezbytně nutné pro záchranu života – dnes jehovisté uvádějí, že jde o osobní rozhodnutí každého jednotlivce, nicméně i nadále v jejich volně šířených materiálech nacházíme oceňování odmítnutí krve a krevních derivátů. Problematickou může být i „nadřazenost Božího zákona“, což v praxi znamená, že jehovisté v případě střetu Božích a světských zákonů jednoznačně upřednostňují Boha jako jedinou autoritu.

Možné problémy: Jehovisté neslaví obecně sdílené církevní ani státní svátky, odmítají i oslavu narozenin. To přináší problémy zejména dětem, které tak nemohou s vrstevníky sdílet například

Vánoce nebo narozeninové oslavy, což je ve výsledku značně vyděluje z kolektivu. Dalším rizikem je zranění vyžadující krevní transfuzi. Ačkoliv Ústavní soud v roce 2004 rozhodl, že může dokonce dojít i k omezení rodičovských práv, přesto jde stále o problém, přičemž řada jehovistů raději děti nepouští na školní výlety, čímž jsou děti dále izolovány.

Církev Ježíše Krista Svatých posledních dní (mormoni)

Učení vychází z protestantských tradic, přičemž důležitou roli hraje mormonská nauka o historii ztracených izraelských kmenů v Americe (tomu je věnován spis „Kniha Mormon“), o Ježíšově založení církve v Americe nebo o poslušnosti „žijícímu prorokovi“ – prezidentovi církve.

Skupina byla založena Josephem Smithem v USA v roce 1830. Od samého počátku se potýkala s problémy, přičemž hlavním důvodem bylo schvalování mnohoženství, které (nejen) puritánská Amerika striktně odmítala. Mnohoženství bylo odvoláno v roce 1890, ale zůstaly ještě minimálně dva problémové body: rasismus (církev odmítala přijímat černochoy, protože být černochem bylo podle jejich názoru Božím trestem) a také nábožensky motivované násilí („smíření krve“, trestání těch, kdo vystoupí proti církvi – od něj se sice upustilo už koncem 19. století, přesto na případy takového chování narážíme i ve 20. století).

U nás mormoni působí oficiálně od roku 1929, ale v roce 1950 je komunisté zakázali a k obnově došlo v roce 1990. V současné době se k mormonům hlásí necelá tisícovka osob (925 ve sčítání v roce 2011) a nejvíce jich je v Praze a v Brně.

Společenství Ducha Svatého pro sjednocení světového křesťanstva (moonisté)

Hnutí vychází z učení reverenda Moona. Kromě věrouky má také politické, společenské a ekonomické aktivity. Zejména náborů nových členů jsou považovány za velmi problematické. Noví členové jsou lákáni pomocí manipulativní techniky. Dlouhodobě obviňováni z ekonomického zneužívání členů. V současné době mají střediska v Praze, Brně, Olomouci, Plzni.

Možné problémy: Manipulativní techniky ohrožující psychické zdraví, snaha separovat členy od jejich rodin a předešlého života.

Scientologická církev

Je organizace založená americkým spisovatelem sci-fi Hubbardem. Scientologové věří, že člověk může studiem získat vlastní nesmrtelnost tím, že přetne koloběh zrození a smrti. V České republice sídlí v Praze, Brně a Plzni.

Možné problémy: Problematické je především využívání pseudoterapeutických metod a také využívání manipulativních technik. Scientologové jsou obviňováni z využívání neetické metody při získávání nových členů, kterým slibují mimořádné pokroky v jejich životech (dokonce čelili obvinění z klamavé reklamy).

Satanismus

Jedná se o organizačně i myšlenkově zcela nejednotný proud různých směrů a hnutí, které spojuje především uctívání „padlého anděla“ Satana, jenž je chápán jako faktický protiklad a odpůrce Boha. Jde o historický koncept, který se neustále vyvíjel, nicméně v současné době je především anglosaský svět ovlivněn satanismem, jak jej prezentoval velekněz Anton Szandor La Vey, který v roce 1966 (o Valpuržině noci, 30. dubna) založil Církev Satanovu a poté vydal „Satanskou bibli“ (v 90. letech vyšla i v českém překladu). Satanismus (nebo řada jeho symbolů – číslice „666“ označující Antikrista,

obrácený kříž, pentagram apod.) je součástí mnoha krvavých zločinů. Ovlivňuje nejen kulturu (inspiruje malíře, spisovatele a hudebníky, například black metalovou hudbu), ale i společnost jako takovou. Rozhodně jej nelze ztotožňovat pouze s čarodějnictvím, ďáblem nebo lidskými oběťmi, ale přesto právě tyto fenomény jsou pro řadu lidí tím nejpřitažlivějším.

Satanismus, respektive jeho uctívání temnoty a smrti inspirovalo také řadu dalších směrů, včetně například fenoménu „Gothic“ – tedy uctívání „temného umění s nádechem smrti“. S tím souvisí i vlna zvýšeného zájmu o taková témata, jako jsou upíři, vlkodlaci nebo zombie.

Možné problémy: V současné době nejsou rizikem ani tak lidské oběti nebo vraždy ve jménu Satana, ale spíše komerční zneužívání touhy mladistvých po něčem zakázaném a tajemném. Dochází tak ke zneužívání návykových látek (především marihuany), alkoholu, k rizikovému sexuálnímu chování, ale může hrozit také sebevražedné jednání u těch dospívajících, kteří se příliš ztotožní s literárními postavami a touží po smrti a osudu upíra.

Doporučený postup:

Pokud má učitel podezření, že je žák pod vlivem sekty, provede s ním citlivě pohovor, snaží se získat jeho důvěru a zjistit skutečnou situaci. Provede záznam o jednání. Informuje vedení školy, poradí se se školní psychologou. Zváží další kroky. Pokud by mohlo vzniknout z této skutečnosti reálné nebezpečí pro zdraví dítěte, je možné oslovit OSPOD, případně policii

8.13. Šikana

Jedná se o agresivní chování ze strany žáka/ů vůči žákovi nebo skupině žáků či učiteli, které se v čase opakuje a je založeno na vědomé, záměrné, úmyslné a obvykle skryté snaze ublížit fyzicky, emocionálně, sociálně anebo v případě šikany učitele také profesionálně.

Zahrnuje **fyzické útoky** v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí druhé osobě, ale i **slovní útoky** v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i podobu sexuálního obtěžování až zneužívání. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako nápadné přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou. Nově se může realizovat i prostřednictvím elektronické komunikace – **kyberšikana**. Nebezpečí působení šikany spočívá zvláště v závažnosti, dlouhodobosti a nezřídka v celoživotních následcích na duševní a tělesné zdraví oběti. V právní praxi bývá pojem šikana používán jako synonymum pro „úmyslné jednání, které je namířeno proti jinému subjektu, a které útočí na jeho důstojnost“. Není důležité, zda k němu dochází slovními útoky, fyzickou formou, nebo hrozbou násilí. Rozhodující je, kdy se tak děje úmyslně!

Hranice mezi šikanováním a škádlením či agresí, která nemá znaky šikanování, bývá někdy nezřetelná. Jedním z rozlišujících prvků je **schopnost žáka** škádlení opětovat, bránit se mu, **zastavit ho**. Ve chvíli, kdy se žák škádlení nebo agresí neumí nebo nemůže bránit, cítí se bezradný a bezmocný, pak toto chování přerůstá v šikanu. Pedagog musí problém neprodleně řešit a poskytnout oběti pomoc.

Školní šikanování je nemoc skupinové demokracie a má svůj zákonitý vnitřní vývoj. „*První stadium se v podstatě odehrává v jakékoliv skupině. Všude je někdo neoblíbený nebo nevlivný, na jehož úkor je prima si dělat „legrácky“.* Pak to ale jde dál, skupina si najde jakéhosi otloukánka. *Třetí stadium je už klíčové, kdy se vydělí jádro útočníků a systematicky začne šikanovat nejvhodnější oběti. Do této chvíle lze věci jasně řešit. Následně ale dojde k bodu zlomu, kdy se šikanování stane nepsaným zákonem i pro opravdu slušné děti a celé skupina se stává krutou. V pátém stadiu – totalitě – se stane šikanování skupinovým programem.*“ (Kolář)

Vnímavý učitel, který nevstupuje se žáky do konfliktu, se stará o to, aby se v základní míře žáci ve škole cítili dobře; pohotově reaguje na agresivní narážky nebo výpady žáků či studentů; chrání si své hranice a nepřekračuje ani hranice ve vztahu k žákům; je konzistentní v nastavování a udržování pravidel.

Jak předcházet šikaně?

- Škola respektuje identitu a individualitu každého svého člena.
- Na vytváření bezpečného prostředí se podílí celá škola.
- Škola nastaví konkrétní a srozumitelná pravidla v chování ve svém školním řádu.
- Škola nastaví důsledky za porušení pravidel.
- Ve třídě jsou nastavena třídní pravidla, konají se pravidelné třídnické hodiny.
- Škola má nastavený funkční systém vzájemné komunikace mezi pedagogy a usiluje o včasné odhalení šikany.
- Škola kontinuálně realizuje specifickou primární prevenci rizikového chování.

Stádia šikany:

První stadium: Zrod ostrakismu

Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Je neoblíben a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legráčky apod. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

Druhé stadium: Fyzická agrese a přitvrzování manipulace

V zátěžových situacích, kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako hromosvod. Spolužáci si na nich odreagovávají nepříjemné pocity například z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chození do školy je obtěžuje. Manipulace se přitvrzuje a objevuje se zprvu ponejvíce subtilní fyzická agrese.

Třetí stadium (klíčový moment): Vytvoření jádra

Vytváří se skupina agresorů, úderné jádro. Tito šířitelé „viru“ začnou spolupracovat a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nejvhodnější oběti. V počátku se stávají jejich oběťmi ti, kteří jsou už osvědčeným objektem ostrakizování. Jde o žáky, kteří jsou v hierarchii nejnižší, tedy ti „slabí“.

Čtvrté stadium: Většina přijímá normy

Normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem. V této době získává neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. U členů „virem“ přemožené skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná vůdcům. I mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě – aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají při tom uspokojení.

Páté stadium: Totalita neboli dokonalá šikana

Násilí jako normu přijímají všichni členové třídy. Šikanování se stává skupinovým programem. Obrazně řečeno nastává éra „vykořisťování“. Žáci jsou rozděleni na dvě sorty lidí, které jsem pro přehlednost označil jako „otrokáře“ a „otroky“. Jedni mají všechna práva, ti druzí nemají práva žádná.

Přímé varovné signály šikany:

- posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování
- hrubé žerty na jeho účet např. z důvodu etnicity, sexuální orientace, náboženského vyznání apod.
- kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejm. pronášené nepřátelským, nenávistným, pohrdavým tónem
- nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil
- příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem
- skutečnost, že se žák podřizuje ponižujícím a panovačným příkazům spolužáků
- nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k nucení spoluúčasti na nich
- honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvlášť silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí
- rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout
- žák se snaží bránit cestou zvýšené agrese, podrážděnosti, odmítání učitelům apod.

Minimální program proti šikaně:

Systematické zaměřování se na oblast komunikace a vztahů mezi žáky ve třídách má zamezit šikaně nebo případně usnadnit řešení nastalé situace. V rámci školy a jejích možností jde řešit pouze první stadia šikany. Pokud by situace dospěla dál, je nezbytné řešit problém v součinnosti s dalšími institucemi a orgány. Výjimkou je tzv. školní lynč (výbuch skupinového násilí), při kterém hrozí oběti těžké poškození zdraví, nelze tudíž čekat na odborníka.

Předpokladem úspěšného předcházení šikany je celoškolský přístup k problému. Komunikace pracovníků školy musí být průběžná, nestačí pouze diskuse na pedagogické radě či provozní poradě. Je nezbytné, aby každý zaměstnanec školy, povšimne-li si nevhodného chování k některému z žáků, neprodleně informoval třídního učitele, případně vedení školy.

Vyučující, kteří konají o přestávkách dohled nad žáky, musí být pozorní zvláště v oblasti problémových míst – WC, prostory za rohem, suterén, případně uzavřené dveře učeben.

V rámci prevence pracuje s dětmi v průběhu roku třídní učitel, zaměřuje se na rozvoj pozitivních mezilidských vztahů a snaží se odhalit počínající problémy v zárodku. Vhodně využívá situací, kdy se děti pohybují na akcích mimo školu a stráví spolu víc času. Programy externích institucí nám v tomto směru pomáhají.

V rámci prevence chceme, aby žáci o problémech aktivně diskutovali a vyjadřovali svůj názor na konkrétní situace ze života kolektivu. Děti jsou motivovány k tomu, aby na negativní jevy upozorňovaly a správně rozlišovaly, co je a co není „žalování“. Třídní učitelé mohou využít třídní schůzky k diskusi s rodiči na toto téma, zároveň je žádají, aby v případě, budou-li mít informaci o problému od svého dítěte, oznámili ji učitelům.

Všichni učitelé se snaží postupovat v třídách tak, aby nezvyšovali napětí a stres v kolektivu. Široký prostor pro upevňování vztahů ve třídě a rozvíjení morálních hodnot je v hodinách občanské a rodinné výchovy.

Strategie vyšetřování šikany:

1. Odhad závažnosti onemocnění skupiny, stanovení formy šikany

Rozlišujeme 5 stádií šikany, stádium 1-2 jsme schopni řešit sami, při vyšší spolupracujeme nebo postoupíme specializované instituci.

Zajistíme organizační zázemí – uvolnění některých žáků, prostor pro šetření, zvýšený dohled nad žáky o přestávkách. V obecné rovině sdělíme informaci kolegům.

2. Rozhovor s těmi, kteří na šikanování upozornili a s oběťmi

Hovoříme s informátory (rodiče, žáci, učitelé).

3. Pokračujeme nalezením vhodných dalších svědků.

V žádném případě zatím neoslovujeme ty, kteří jsou podezřelí. Přijímáme fakta tak, jak jsou podána – nezpochybňujeme, snažíme se být důvěřiví.

4. Následují individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky.

Důležité je zorganizovat vše tak, aby o tom ostatní nevěděli (např. až po vyučování). Bezpečnost svědků si ověřujeme v průběhu rozhovoru, pokud by ohrozili vyšetřování, tak s nimi o události nemluvíme. Konfrontaci svědků využíváme pouze, pokud se ve výpovědích objeví výrazné protimluvy. Nikdy nekonfrontujeme oběť a agresora!

V zápise si zaznamenáme: Kdo je oběť, kdo agresor. Kdy a kde k šikaně dochází, jakou formou, jak dlouho. Informujeme vedení školy, školního metodika prevence a výchovného poradce, pokud nebyli součástí vyšetřování již v první fázi. Domluvíme prvotní opatření.

5. Zajistíme ochranu obětem

Až do konečného vyšetření a vyřešení situace je třeba ochránit oběť. To lze zvýšením dozorů, organizačním zajištěním volných přechodů, volných hodin apod. V závažných případech může zůstat i doma. Informace rodičům.

6. Předběžné vyhodnocení a volba ze dvou typů rozhovoru:

- a) rozhovor s oběťmi a rozhovor s agresory a směřování k metodě usmíření
- b) rozhovor s agresory a směřování k metodě vnějšího nátlaku

7. Realizace vhodné metody

- a) metoda usmíření
- b) metoda vnějšího nátlaku (výchovný pohovor nebo výchovná komise s agresorem a jeho rodiči)

Při rozhovoru s agresory, případně konfrontaci mezi nimi musíme být dobře připraveni. Znat fakta a mít důkazy. Agresoři budou samozřejmě zapírat, lhát.

Čemu se vyvarovat při řešení šikany?

- přehlížení, bagatelizaci agresivního nebo násilného chování
- odkazování žáků na to, aby si „pomohli sami“
- vedení rozhovoru o dané situaci před ostatními žáky
- nedostatečnému vyhodnocení závažnosti
- emotivnímu, agresivnímu či příliš autoritativnímu řešení
- předjímání recidivy útočníka
- řešení méně závažného rizikového chování s PČR
- automatickému obviňování oběti
- vyhýbání se problematickým aktivitám jako zdrojům budoucí šikany

Komunikace školy s rodiči:

- Když rodiče přijdou žádat o pomoc ohledně šikany, nereaguje pedagog nedůvěřivě a obranně.
- Škola nezve rodiče protagonistů šikany do školy před vyšetřením.
- Rozhovor s rodiči oběti probíhá individuálně.
- Vážnou chybou je neinformování rodičů o řešení šikany a nepřipravená třídní schůzka.

Možná nápravná opatření:

- výchovná opatření, snížená známka z chování
- realizace individuálního výchovného plánu agresora
- převedení do jiné třídy
- doporučení rodičům, aby dobrovolně umístili žáka do pobytového oddělení střediska výchovné péče
- podání návrhu OSPODu k zahájení práce s rodinou, případně k zahájení řízení o nařízení předběžného patření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu

Rozdíly mezi šikanováním a škádlením:

ŠKÁDLENÍ	ŠIKANOVÁNÍ
Definice: Škádlení patří k rovnocenným, kamarádkým nebo partnerským vztahům. Chápáno je jako projev přátelství. Za škádlení se považuje žertování (popichování, zlobení) za účelem dobré nálady a není v něm vítěz ani poražený.	Definice: Šikanování patří do násilných a závislostních vztahů. Za šikanování se považuje, když jeden nebo více žáků úmyslně a opakovaně ubližuje druhým. Znamená to, že dítěti někdo, komu se nemůže ubránit, dělá, co je mu nepříjemné, co ho ponižuje nebo to prostě bolí.
1. Záměr: Vzájemná legrace, radost a dobrá nálada.	Záměr: Ublížit, zranit a ponížit.
2. Motiv: Náklonnost, sblížení, seznamování, zájem o druhé. Rozpouštění napětí ve třídě a navozování uvolněné a pohodové atmosféry. Zodolňování, zmužnění.	Motiv: Základní tandem - moc a krutost. Další motivy překonávání samoty, zabíjení nudy, zvědavost ala Mengele, žárlivost, předcházení vlastnímu týrání, vykonání něčeho velkého...
3. Postoj: Respekt k druhému a sebeúcta.	Postoj: Devalvace, znevažování druhého
4. Citlivost: Vcítění se do druhých.	Citlivost: Tvrdost a nelítostnost.
5. Zranitelnost: Dítě není zvýšeně zranitelné a precitlivělé.	Zranitelnost: Bezbrannost, oběť se neumí, nemůže či nechce bránit.

6. Hranice: Obě strany mají možnost obhájit své osobní teritorium. Vzájemné vnímání a respektování verbálních i neverbálních limitů. Při divočejším škádlení žádný nepoužije své plné síly nebo silnější mírní své akce.	Hranice: Prolamování hranic, „znásilňování“ druhého. Silnější strana nebere ohled na slabšího. Oběť dává najevo, že je jí to nepříjemné, útočníci pokračují dál. Někdy sadomasochistická interakce.
7. Právo a svoboda: Rovnoprávnost účastníků. Dítě se může bránit a škádlení opětovat, případně ho může zastavit a vystoupit z něho.	Právo a svoboda: Bezpráví. Pokud se dítě brání nebo dokonce „legraci“ oplátí je tvrdě ztrestáno!
8. Důstojnost: Zachování důstojnosti. Dítě nemá pocit ponížení. Necítí se trapně a uboze.	Důstojnost: Ponížení lidské důstojnosti. Dítě je zesměšňováno a ponižováno.
9. Emoční stav: Radost, vzrušení ze hry, lehké naštvání. I nepříjemné! Ale ne bezmoc.	Emoční stav: Bezmoc! Strach, stud, bolest. Nepříjemné a bolestivé prožívání útoku.
10. Dopad: Podpora sebehodnoty, pozitivní nálada.	Dopad: Pochybnosti o sobě, nedostatek důvěry, úzkost, deprese. Dítě má strach ze školy.

8.14. Kyberšikana

Má větší rozsah a je anonymní. Oběť o napadení leckdy ani nemusí dlouhou dobu vědět, není vždy schopná identifikovat či vystopovat agresora.

Útoky se prostřednictvím internetu šíří mnohem rychleji než v realitě, probíhají bez přestávek, oběť je šikanována 24 hodin denně, 7 dní v týdnu, útok je možné provést kdykoli (0:00, při hodině matematiky, apod.), agresor může provést útok odkudkoli (škola, hřiště, kavárna, domov,...), není nutná přítomnost agresora a oběti na stejném místě, pro útok není nutná fyzická, psychická či sociální zdatnost (oběť „klasické šikany“ může být kyberagresorem), podmínkou provedení útoku je „kybergramotnost“ a její úroveň. Za kyberšikanu ale nemůžeme označit veškeré zavrženíhodné chování v prostředí moderních technologií.

Škola by se kyberšikanou měla zabývat vždy, když se o ní dozví. Základním úkolem musí být zmapování konkrétního případu, které nám pomůže se rozhodnout pro správný postup řešení. Poslouží k tomu zodpovězení tří otázek: Týká se kyberšikana žáka mé školy? Jak jsem se informaci dozvěděl? Děje se kyberšikana během vyučování?

Typy kyberšikany:

- 1. Přímá kyberšikana:** útočník - oběť
- 2. Kyberšikana v zastoupení:** útočník - třetí osoba - oběť

Praktiky:

- mobil
- SMS/MMS/video nevhodného obsahu (urážení, zastrašování...)
- volání, prozvánění
- natáčení/focení a následné zveřejňování natočeného/vyfoceního (rozesílání dalším lidem, umístění na YouTube apod.),...
- internet
- zakládání falešných profilů nebo změna původního
- zakládání profilů proti nějaké osobě
- e-maily nevhodného obsahu
- krádež hesel a následné zneužití účtů
- obtěžování přes webkamery a IM (ICQ, Skype...)

Řešení kyberšikany:

Pro řešení kyberšikany potřebujeme **počítačovou gramotnost**. ICT technologie nejsou špatné, ale záleží jen na nás, zda je využijeme ve svůj prospěch či neprospěch **nutná spolupráce ŠMP a TU s odborníkem IT** (zálohování dat, zajištění stop,...).

Při řešení by se měly prověřit všechny možnosti napadení (SMS, YouTube, profil, email, www....), důležitá je základní znalost a povědomí o využívání mobilů a ICT technologií.

Kyberšikana bývá u dětí školního věku často doplňkem klasické přímé a nepřímé šikany. Je tedy důležité při řešení prověřit případné souvislosti s klasickou šikanou. Tedy pokud probíhá klasická šikana (př. nadávky, ponižování,...), je nutné zjistit situaci oběti v kyberprostoru (mobil, profil, chat,...) a naopak.

Řešení kyberšikany vyžaduje kvalitní odhad situace (vyhodnocení, zda jde o kyberšikanu a zda je škola kompetentní ji řešit) a znalost zásad práce klasické šikany (dbát na posloupnost a načasování jednotlivých kroků řešení).

Pozor: Oběť klasické šikany se může stát agresorem v kyberšikaně!

Škola nemůže udělovat kázeňské tresty, popř. snížené známky z chování za činnost, která se nestala během vyučování. To ovšem neznamená, že by škola neměla kyberšikanu řešit alespoň v následujících základních bodech:

Zjistěte informace o tom, jakých všech tříd se případ kyberšikany týká. Ve všech zasažených třídách pak proveďte sociometrii – z 80% je kyberšikana pouze doplňkem šikany tváří v tvář, a proto je velice pravděpodobné, že šikana ve vaší škole probíhá. Pokud se toto podezření potvrdí, postupujte podle zpracovaného krizového plánu na šikanu.

Doporučte rodičům oběti, aby se v případě kyberšikany svého dítěte obrátili na Policii ČR, popř. podali žalobu k soudu.

Informujte (se souhlasem zletilého žáka nebo zákonného zástupce žáka nezletilého) zasažené žáky o postupu při řešení kyberšikany. Sdělte jim, že škola trestat v tomto případě nemůže, a proto byl případ předán policii/soudu. Děti potřebují vědět, že za každé nepřiměřené chování přijde trest.

Pokud kyberšikana probíhá ve škole, škola pomůže oběti zajistit důkazy a následně postupuje podle krizového plánu na šikanu.

V závažnějších případech kyberšikany (kyberšikana naplňuje skutkovou podstatu trestného činu) škola kontaktuje Policii ČR a OSPOD. Škola informuje zasažené žáky o výsledcích šetření ve škole a udělených trestech.

Postup při řešení:

1. Zajistíme ochranu oběti - kontaktujte operátora mobilní sítě nebo zřizovatele www stránek, profilu....atd.

2. Zajistíme dostupné důkazy s podporou IT kolegy - důkladně vyšetříme a vyžádáme si odbornou pomoc. Vyšetřete všechny souvislosti se zjištěným incidentem. Zajistěte si podporu a pomoc externího pracovníka (IT expert, PPP, policie,...). Kontaktujte a spolupracujte s Instagramem, Facebookem, nebo jakýmkoli jiným webovým prostředím, kde ke kyberšikaně došlo.

3. Opatření - zvolte takové opatření a řešení, které je odpovídající závažnosti prohřešku a důsledkům, které agresor způsobil.

4. Informujeme rodiče - Informujte rodiče oběti i rodiče kyberagresora. Postup a zásady sdělování informací jsou stejné jako u „klasické šikany“ (např. NE konfrontace oběti a agresora). **Poučte rodiče** o tom, koho mohou (je vhodné) kontaktovat (Policie ČR, OSPOD, PPP, právní zástupce atd.). Některé případy kyberšikany nespadají do kompetence školy.

5. Žádejte konečný verdikt a informace - Při zapojení a následně celém prošetření případu trvejte na konečném stanovisku všech zainteresovaných institucí (PČR...) a dalších subjektů (rodiče).

6. Postihy - Při postizích agresorů postupujte v souladu se školním řádem a již vypracovaným krizovým plánem.

Oběti je třeba doporučit, aby:

- Neodpovídala.
- Ukládala důkazy.
- Mluvila o tom, co se jí děje.
- **Ukončila komunikaci** - Nekomunikovala s útočníkem, nesnažila se ho žádným způsobem odradit od jeho počínání, nevyhrožovala, nemstila se. Cílem útočníka je vyvolat v oběti reakci, ať už je jakákoli.
- **Blokovala útočníka** – Oběť by měla útočnickovi zamezit přístup ke svému účtu nebo telefonnímu číslu a je-li to v dané situaci možné, i k nástroji či službě, pomocí které útočník své útoky realizuje (kontaktujte poskytovatele služby).
- **Oznámila útok, poradila se s někým blízkým, vyhledala pomoc** – Oběť by se měla svěřit blízké osobě. Pro uchování důkazů oslovte někoho, kdo má vyšší IT gramotnost. Kontaktujte školu a specializované instituce (PPP, policii, SVP, intervenční služby specializující se na řešení kyberšikany, psychology apod.).
- **Uchovala veškeré důkazy** - Uchovejte a vystopujte veškeré důkazy kyberšikany (SMS zprávy, e-mailové zprávy, zprávy z chatu, uložte www stránky apod.). Na základě těchto důkazů může být proti útočnickovi či útočnickům zahájeno vyšetřování.

Jak uchovat důkazy kyberšikany?

Používejte Google (www.google.cz): v případě, že máte podezření nebo již zajišťujete důkazy ke kyberšikaně, **napište do okénka vyhledávače (Googlu) např. jméno oběti** či jinou indicii a uvidíte, zda se na internetu ještě něco dalšího najde.

V případech, kdy se kyberšikana odehrála prostřednictvím mobilního telefonu, **kontaktujte mobilního operátora**.

Pokud se kyberšikana odehrála prostřednictvím internetu, **kontaktujte a spolupracujte s jakýmkoli webovým prostředím**, kde ke kyberšikaně došlo (např. Facebook, YouTube, Instagram,...). Jejich zaměstnanci jsou zvyklí spolupracovat při řešení kyberšikany a mohou vám asistovat při odstranění závadného obsahu, shromažďování důkazů, nebo vám mohou poskytnout kontakt na někoho, kdo vám může pomoci.

9. Výběr základních zákonů a metodických pokynů

Zákon č. 561/2004Sb., o předškolním, základním, středním vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění zákonů č. 383/2005 Sb., č.217/2007 Sb.

562/2004 Sb. Změna některých zákonů v souvislosti s přijetím školského zákona

563/2004 Sb. O pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů

Zákon č. 379/200 15Sb. , k ochraně před škodami působenými tabákem, alkoholem, návykovými látkami

Informace o spolupráci předškolních zařízení, škol a školských zařízení s Policií ČR při prevenci a při vyšetřování kriminality dětí a mládeže a kriminality na dětech a mládeži páchané č.j. 25884/2003-24, Věstník MŠMT sešit 11/2003

Metodický pokyn MŠMT k výchově proti projevům rasismu, xenofobie a intolerance č.j. 14 423/99-22, Věstník MŠMT sešit 5/1999

Pravidla pro rodiče a děti k bezpečnějšímu užívání internetu č.j. 11 691/2004-24, Věstník MŠMT sešit 6/2004

Metodický pokyn MŠMT ČR č.j. 20 006/2007-51 k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků, studentů ve školách a školských zařízeních

Metodický pokyn MŠMT č.j. 28 275/- k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení

Strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu MŠMT ČR na období 2005-8

Metodický pokyn MŠMT ČR č.j. 10 194/2002 – 14 k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví

Vyhláška MŠMT ČR č.72/2005 Sb. O poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních (novela č. 116 /2011)

Vyhláška č. 458/2005 Sb., upravuje podrobnosti o organizaci výchovné péče

Novela vyhlášky 73/2005 Sb. O vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami

Vyhláška č. 147/2011 Sb. O žácích mimořádně nadaných

Metodický pokyn 884/2003 o spolupráci předškolních zařízení, škol a šk. zařízení s policií

Trestní zákoník 40/2009

Zákon o sociálně právní ochraně dětí 359/1999

Věstník MŠMT, srpen 2013, sešit 8

Rukověť školního metodika prevence – 2020/2021